

METODISKAIS MATERIĀLS

Ekoskolu skolotājiem

Vides izglītības fonds Latvijā darbojas, lai ar vides izglītības palīdzību veicinātu ilgtspējīgu attīstību. Mēs esam daļa no starptautiskās sabiedriskās organizācijas *FEE International (Foundation for Environmental Education)*, kas ir vadošā vides izglītības un neatkarīgās ekosertifikācijas organizācija pasaulē un ir ANO partnere vides izglītībā.

Ekoskolu programma ir pasaulē populārākā vides izglītības iniciatīva bērniem un jauniešiem.

Ekoskolas programmas pamatā ir iedvesmojošas un iesaistošas vietējās rīcības un pozitīvu pārmaiņu veicināšana skolu vidē un sabiedrībā.

Izdevējs:

VIDES IZGLĪTĪBAS FONDS
Lapu ielā 17, Rīgā, LV 1002
Tālr.: 67225112
E-pasts: Ekoskolas@videsfonds.lv
www.videsfonds.lv

Materiālu sastādīja:

Daniels Trukšāns, Edmunds Cepurītis,
Vides izglītības fonds

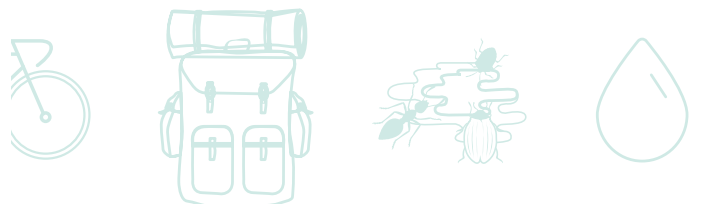
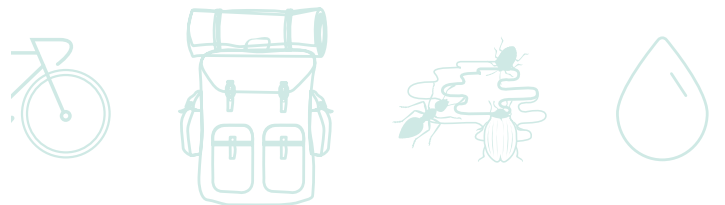
Dizains un makets:

Inga Rušmane

Materiāls izdots ar Mežu attīstības fonda finansiālu atbalstu.

Programmas "Ekoskolas" darbību atbalsta Latvijas Vides aizsardzības fonds projekta "FEE International programmu darbības nodrošināšana Latvijā 2016. gadā".

SATURS

- 4 EKOSKOLA - NĀKOTNES SKOLA
- 5 EKOSKOLU 7 SOĻI
- 7 EKOPADOME
- 10 VIDES NOVĒRTĒJUMS
- 16 RĪCĪBAS PLĀNS
- 23 PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA
- 31 SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU
- 43 VISAS SKOLAS UN SABIEDRĪBAS
IESAISTĪŠANA
- 47 VIDES KODEKSS
- 50 10 EKOSKOLU TĒMAS
- 62 KĀ PIETEIKTIES EKOSKOLU
PROGRAMMAI

EKOSKOLA – NĀKOTNES SKOLA

Mūsdienu pasaulē mēs aizvien vairāk saskaramies ar globāla mēroga vides problēmām – klimata pārmaiņas, strauja bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, dabas resursu pārtēriņš, lietus mežu izciršana, okeānu paskābināšanās, vides piesārņojums. Diemžēl šo uzskaiti varētu turpināt un turpināt. Galvenais cēlonis ir veids, kā mēs domājam, dzīvojam un attiecamies pret vidi. Savukārt viens no pamatrisinājumiem ir izglītība, kas palīdz veidot sabiedrību, kas izprot vides aizsardzības nepieciešamību, spēj novērtēt dabas vērtības un atrast ilgtspējīgus jeb šodienas un nākotnes paaudzēm vitāli svarīgus risinājumus.

1992. gadā Riodežaneiro notika Apvienoto Nāciju Organizācijas konference “Vide un attīstība”, kurā tika uzsvērtā nepieciešamība pēc iespējas vairāk iesaistīt jauniešus ilgtspējīgu risinājumu meklējumos un to realizēšanā. Ar to aizsākās Ekoskolu programmas attīstība, kuras uzdevums bija palīdzēt sasniegt konferencē nospraustos mērķus un cīnīties ar globālām vides problēmām, mudinot jauniešus un ikvienu skolu pārstāvi būt par pārmaiņu ierosinātājiem vides ilgtspējas jautājumos un aktīvi rīkoties šo pārmaiņu sasniegšanā, savās aktivitātēs iesaistot sabiedrību.

Kopš tā laika Ekoskolu programma ir kļuvusi par lielāko starptautisko skolotāju un skolēnu sadarbības tīklu pasaulē, kas veicina izglītību ilgtspējīgai attīstībai un panāk reālas izmaiņas vietējā un pasaules mērogā.

Jebkura izglītības iestāde var kļūt par daļu no Ekoskolu kustības, sniedzot ilgtermiņa ieguldījumu skolas un sabiedrības attīstībā.

KĀ UN KĀDĒĻ KĻŪT PAR EKOSKOLU?

Uz šiem jautājumiem jums palīdzēs atbildēt mūsu izstrādātais materiāls. Ar to sākas jūsu piedzīvojums Ekoskolu programmā. Nedaudz par to, kas jūs sagaida!

EKOSKOLU PROGRAMMA SNIEDZ:

- iespēju padarīt vides jautājumus par daļu no skolas un tās pārstāvju ikdienas dzīves;
- iespēju izpētīt un uzlabot skolas un tuvākās apkārtnes vides stāvokli;
- iespēju veikt reālai dzīvei atbilstošus uzdevumus un palīdzēt attīstīt jauniešu prasmi risināt problēmas, pieņemt lēmumus, izvirzīt mērķus un strādāt komandā;
- materiālus un idejas projektiem un pasākumiem;
- iespēju padarīt mācību procesu interesantāku, rīcīborientētu jeb mācīties darot, mainot, uzlabojot;
- iespēju piedalīties semināros, apmācībās, forumos;
- iespēju piedalīties nacionāla un starptautiska mēroga konkursos, projektos, akcijās, kampaņās;
- saikni ar citām Ekoskolām Latvijā un pasaulē;
- iespēju iegūt prestižu Zaļā karoga balvu;
- iespēju celt skolas popularitāti un būt par labu piemēru, iedvesmotāju apkārtējiem;
- ietaupīt resursus, ekonomējot skolas finanšu līdzekļus.

- TAS PRASA:**
- skolas direktora un pašvaldības atbalstu;
 - būt gataviem iesaistīt skolēnus lēmumu pieņemšanā un programmas darbā katrā tās posmā;
 - aktīvu visu skolas darbinieku un apkārtējās sabiedrības iesaistīšanu;
 - vēlmi rīkoties, lai panāktu ilgtermiņa pārmaiņas.

Ekoskola ir nākotnes skola, kas palīdz veidot līderus – gudrus, patstāvīgus, atbildīgus un kritiski domājošus jauniešus, kas spēs stāties nākotnes izaicinājumiem.

EKOSKOLU 7 SOĻI

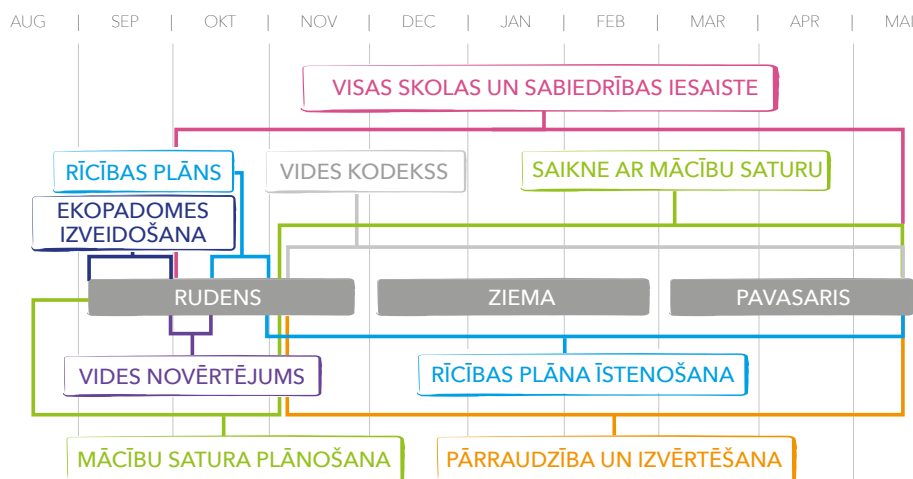
Ekoskolu programmas pamatā ir vienkāršas un brīvi piemērojamas, bet tai pašā laikā savu efektivitāti ātri apliecinošas vides pārvaldes sistēmas izveide skolā. Tomēr šī programma neaprobežojas tikai ar vides pārvaldību – tā veicina izpratni par vidi, saistot to ar daudziem mācību priekšmetiem, veido attieksmi, vērtības un līdz ar to arī vēlmi rīkoties, turklāt procesā iekļaujot ne tikai skolas dzīvē iesaistītos, bet arī apkārtējo sabiedrību, tādējādi veicinot kopējo vides apziņas attīstību.

Ekoskolu programmas metodoloģija sastāv no savstarpēji vienotiem un citam citu papildinošiem 7 soļiem. Tā izstrādāta, lai palīdzētu skolām efektīvi īstenot vides aizsardzības un izglītības pasākumus skolā un tuvākajā apkārtnē. Šajā materiālā mēs aprakstījām katru soli, tā nozīmi un padomus, kā soļus realizēt.

Katrs solis tiek realizēts noteiktā laikā. Vēl pirms jaunā mācību gada tiek izplānota saikne ar mācību saturu. Mācību gada sākumā notiek Ekopadomes izveide vai pārvēlēšana, vides novērtējuma veikšana vai atjaunošana, rīcības plāna sastādīšana, izplānojot arī pārraudzības un izvērtēšanas, informēšanas, visas skolas un sabiedrības iesaistes procesu. Skolas, kas ilgāk darbojas programmā, gada sākumā atjauno arī vides kodeksu. Programmā tikko iesaistījušās skolas var veidot vides kodeksu decembrī, kad skolas pārstāvjiem jau ir lielāka izpratne par vides jautājumiem. Tas arī ir īstais laiks, lai kaut ko apņemtos darīt vides labā jaunajā gadā.

Daži soļi tiek realizēti arī visa gada garumā. Piemēram, pārraudzība un izvērtēšana, visas skolas un sabiedrības iesaiste, saikne ar mācību saturu, rīcības plāns ir nepārtraukts process, kas notiek visa gada garumā. Protams, arī vides novērtējuma rezultāti, Ekopadomes darbs, vides kodeksa ievērošana tiek vērtēta gada garumā pārraudzības un izvērtēšanas soļa ietvaros.

Soļu realizēšanu laika griezumā varētu izskatīties šādi:

Otrs Ekoskolu programmas būtisks pamats ir koncentrēts darbs ar aktuālu vides tematiku jeb darbs tematiskajās grupās. Katru gadu Ekoskolu programmā iesaistītajai skolai jāizvēlas kāds no tematiem, ar kuru visa gada garumā tiek strādāts pastiprināti, mēģinot attiecīgās vides problemātikas apzināšanā un problēmu risinājumu meklējumos iesaistīt iespējami plašāku skolas un sabiedrības daļu. Katru gadu izglītības iestāde izvēlas citu tēmu, pie kuras strādāt (tēmu var atkārtot tikai tad, ja visas piedāvātās jau ir īstenotas), iespēju robežās turpinot darbu pie apgūtās tēmas. Šobrīd Latvijā Ekoskolas var izvēlēties 10 tēmas.

Šajā materiālā atradīsiet katras tēmas plakātu, kas palīdzēs gūt pirmo ieskatu un saprast Ekoskolu tēmu praktiskos un izglītojošos mērķus, ko jācenšas sasniegt, darbojoties programmā.

Ekoskolu programma ir nepārtraukts attīstības cikls, kuru veido savstarpēji saistīti 7 soļi. Katrs no soļiem palīdz sasniegt konkrētu rezultātu, strādājot ar Ekoskolu tēmām un skolai svarīgiem jautājumiem.

EKOPADOME

IEVADS

Ekopadome ir pamats skolas dalībai Ekoskolu programmā, jo tās dalībnieki pieņem lēmumus par rīcību, kas palīdzētu dzīvot videi draudzīgāk. Ekopadomi veido demokrātiski, iesaistot dažādas grupas un galveno lomu paredzot skolēniem.

KĀDĒĻ JĀVEIDO EKOPADOME?

Iekļaujot lēmumu pieņemšanā visas ar skolu saistītās grupas un dodot iespēju visiem izteikt savas vēlmes un idejas, var izvēlēties labāko rīcību vides uzlabošanai skolā.

EKOPADOMES UZDEVUMI:

UZDEVUMS

Mēģināt panākt, lai skolēni veido vismaz 70% no Ekopadomes
(Pirmsskolām – nodrošināt, lai bērni atbilstoši savam vecumam, iesaistās lēmumu pieņemšanā).

Ekopadomē bez skolēniem iesaistīt arī dažādas grupas – skolas vadību, tehnisko personālu, vecākus, pašvaldības pārstāvjus u.c.

Padomē iesaistīt dažāda vecuma skolēnus.

Rīkot vismaz 4 lielās sēdes
(aicināta visa Ekopadome) mācību gadā.

Ekopadomes aktīvākiem skolēniem un skolotājiem tikties regulāri.

Lielajās Ekopadomes sēdēs rakstīt protokolus.

Par Ekopadomes plāniem informēt pārējo skolu, aicināt sniegt savas idejas ikvienam, kas to vēlas.

KĀDĒĻ?

Ekoskolu programmā tieši skolēniem jālemj par svarīgākajiem jautājumiem, lai viņi varētu izprast un mācētu risināt esošās vides problēmas.

- Visas šīs grupas var dot vērtīgas zināšanas par dažādiem skolas darbības aspektiem.
- Tāpat svarīgi dot iespēju iesaistīties lēmumu pieņemšanā tiem, kurus ietekmēs Ekoskolu aktivitātes (vecāki, skolotāji, pašvaldība).

Tiek nodrošināta veikto darbu pēctecība.

Nodrošina pietiekamu darbu pārraudzības biežumu.

Ļauj plānot pasākumus un kopīgi izvērtēt tos.

Dod iespēju nodot informāciju par apspriesto citiem, kā arī pārraudzīt savas iepriekšējās idejas pašiem.

Svarīgi, lai Ekopadome iesaista visu skolu ne tikai pasākumos un rīcībās, bet arī to izvērtēšanā.

KĀ IZVEIDOT EKOPADOMI?

Sākt darbošanos Ekoskolu programmā varbūt esat nolēmuši viens vai divi cilvēki visā skolā. Kā atrast cilvēkus, kas varētu veidot Ekopadomi?

Pirmais solis būtu tikties ar skolas vadību, izstāstot par programmu un aicinot to atbalstīt. Tad var par šo programmu izstāstīt arī citiem skolotājiem, aicinot gan būt Ekopadomē, gan informēt skolēnus.

Skolēnu piesaistīšanai ir divi veidi – pārstāvju un brīvprātīgais princips. Pārstāvju principā

ekopadomē delegē vienu vai vairākus skolēnus no katras klases. Brīvprātīgajā principā klase nav svarīga – Ekopadomē piedalās visi, kas paši to vēlas. Katrā skolā var būt citāda situācija, bet mēs iesakām vairāk balstīties uz brīvprātības principu – iesaistīt skolēnus, kurus interesē vides aizsardzība; tie varētu būt arī vairāki draugi no vienas klases. Klašu pārstāvniecība ir svarīga, lai varētu izziņot aktuālos jaunumus, bet to var panākt arī ar parastās skolēnu domes palīdzību.

Būtu svarīgi dot iespēju Ekopadomē piedalīties arī vecākiem, pašvaldības pārstāvjiem un citām grupām. Šeit vienmēr darbojas tie paši soļi:

- 1) izstāstiet par Ekoskolu programmu un tās mērķiem;
- 2) pastāstiet, kādēļ jūs gribētu, lai šie cilvēki pievienojas Ekopadomei;
- 3) piedāvāriet kādu konkrētu uzdevumu, kur uzrunātais cilvēks varētu jums palīdzēt (piemēram, vecāku padomes informēšana, pašvaldības atbalsts Ekoskolas aktivitātēm vai palīdzība vides novērtējuma veikšanā).

Kad Ekopadome izveidota, noteikti kopīgi nofotografējieties un pievienojiet Ekopadomes dalībnieku sarakstu pie Ekostenda (skat. visas skolas un sabiedrības iesaistīšanas soli).

VIDOKĻU UZKLAUSĪŠANA

Ekopadomes uzdevums ir arī pēc iespējas vairāk ieklausīties tajā, ko saka apkārtējie. Vai arī citi saredz jēgu Ekopadomes aktivitātēs un jaunajos ieradumos, kas skolā tiek ieviesti, bet varbūt saredz to tikai kā apgrūtinājumu? Jūsu uzdevums ir ne tikai dot teorētisku iespēju izteikt viedokli ("var pienākt klāt kādam no Ekopadomes un pastāstīt"), bet veicināt, lai domas izsaka arī tie, kas nevēlās tik droši.

To var panākt dažādos veidos, piemēram, ar ieteikumu kasti, uz kuras uzrakstīti jautājumi ("Vai kādas no Ekopadomes aktivitātēm jums likušās neveiksmīgas un liekas?"; "Vai ir kādas idejas, ko jūs vēlētos redzēt skolā saistībā ar vides aizsardzību?" u.tml.).

PIENĀKUMU SADALE

Strādājot lielās grupās, darāmie darbi parasti tiek sadalīti. To var darīt vairākos veidos:

- 1) katram piešķirt savu lomu, par ko viņi būs atbildīgi gada laikā (piemēram, pasākumu praktiskā sagatavošana, pasākumu aktivitāšu vadīšana, plakātu veidošana, fotografēšana utt.);
- 2) neveidot nekādas pastāvīgas lomas un katram pasākumam atsevišķi nolemt, kurš ko darīs.

Pēc mūsu pieredzes, visinteresantākais jauniešiem ir šo abu pieeju apvienojums. Jauniešiem nepatīk, ja viņiem visu gadu jādara viens un tas pats, turklāt ir interesantāk, ja var darboties grupās, nevis atsevišķi. Tāpēc mēs atsevišķu amatu dēļ iesakām veidot darba grupas – katrai ir savs virziens, bet grupas iekšienē jaunieši darbojas kopīgi.

Rēzeknes Ekopadomes struktūra, sadalot darbu šūnās. Katrai šūnai ir atbildīgais un vairāki dalībnieki.

Skolotāju un citu pieaugušo loma Ekopadomē pieaug, ja bērni ir mazāki – pamatskolas vai sākumskolas vecumā. Tomēr pieaugušo lomai būtu jābūt tikai kā atbalstam, lai skolēni paši varētu izlemēt, kādus pasākumus viņi vēlētos rīkot. Pirmsskolās par pasākumiem, protams, izlemj pedagogi, bet svarīgi izdomāt aktivitātes, kurās bērni var iesaistīties ar savām idejām, kādas praktiskās lietas un pasākumus viņi savā pirmsskolā gribētu.

ATMOSFĒRA

Darbošanās Ekopadomē var aizņemt samērā daudz laika un radīt lielu slodzi papildu mācību darbam, tāpēc ļoti svarīgi ir domāt arī par motivāciju – par paveikto darbu un sasniegto rezultātu svinēšanu.

MĒS PIEDĀVĀJAM ŠĀDAS IDEJAS:

- *kopīgi pārgājieni atsevišķi Ekopadomei*

pārgājieni ir labs veids, kā veicināt jauniešu interesi par dabu, kā arī saliedēt Ekopadomes dažādu klašu jauniešus. Pārsvārā par vidi vairāk domā jaunieši un skolotāji, kam patīk pārgājieni, tāpēc var doties sarežģītākos maršrutus un aukstākā laikā, nekā ejot ar visu klasi. Var doties arī nakts pārgājienos;

- *kopīgi pasākumi skolā*

no klases vakariem līdz filmām un palikšanai pa nakti skolā! Var izdomāt dažādas interesantus pasākumus tikai Ekopadomei. Pēdējā laikā vairākas skolas kā saliedēšanās pasākumu rīko veselīgās gatavošanas meistardarbnīcas. Protams, var kopīgi cept arī picas, cepumus un citus našķus;

- *pasākumi citās skolās*

noteikti izmantojiet plašo Ekoskolu tīklu, lai apmainītos ar pieredzi, kā arī dotu iespēju jauniešiem iegūt jaunus draugus!

LĒMUMU PIEŅEMŠANA

Bieži vien Ekopadomē var rasties domstarpības, un ir svarīgi tās atrisināt pēc iespējas labākā veidā. Tam, kā tiek pieņemti lēmumi, ir liela ietekme uz to, vai jums izdosies iegūt skolas vai pat pašas Ekopadomes dalībnieku atbalstu.

Visbiežāk lēmumi tiek pieņemti hierarhiski vai ar vienkāršu balsošanu. Abi šie veidi ir samērā slikti, jo netiek uzklauti visi viedokļi. Hierarhija jeb dažāds varas sadalījums lēmumu pieņemšanā var izveidoties pat tad, ja visiem ir šķietami vienādas iespējas – ja skolēni sagaida, ka skolotāji neņems viņu idejas nopietni un tāpat visu nolems paši, viņi neizteiksies! Skolēni var arī nebūt pieraduši, ka viņiem pašiem jādomā, un grib, lai visu izlemj viņu vietā. Dažādos veidos jāpanāk, ka šāda attieksme mainās, jo, jau sākot no sākumskolas, skolēnu jēgpilna līdzdalība lēmumu pieņemšanā ir neatņemama Ekoskolu programmas daļa.

Mēs iesakām izmantot konsensus lēmumu pieņemšanas principu. Tas nozīmē, ka jūs pirmkārt jau cenšaties ar cieņu, bet kritiski izvērtēt citu sniegtās idejas un katrs sev uzdot jautājumu – vai šī ir laba ideja? Protams, te ļoti svarīgi neļaut cilvēkiem bez domāšanas kritizēt visu, ko kāds cits iesaka.

Ja šādā veidā rodas domstarpības, jūsu uzdevums ir kopīgi tās atrisināt ar diskusijām – apsvērt abu pušu argumentus un iebildumus, mēģināt sākotnējo ideju pielāgot tā, lai atrisinātu šīs problēmas. Sastādot rīcības plānu, centieties nonākt pie tā, kas liekas labs visiem Ekopadomes dalībniekiem – panākot, ka neviens nenoklusē savus iebildumus un tie netiek vienkārši atmesti, jo ir mazākumā. Protams, ne vienmēr izdosies panākt vienprātību un reizēm būs jāpaļaujas uz balsošanu vai hierarhiju, tomēr, ilgāku laiku lietojot šo metodi, jūs varēsiet panākt daudz patīkamākas apspriedes un labākus rezultātā pieņemtos lēmumus.

VIDES NOVĒRTĒJUMS

Skolas un tās pārstāvju radīto vides ietekmju un sasniegumu novērtējums

IEVADS

Kad Ekopadome ir izveidota, pirmais tās uzdevums ir izvērtēt skolas un tās pārstāvju radītās ietekmes, kā arī apkopot jau esošās videi draudzīgas iestrādes. Tas palīdzēs ne tikai apzināt skolas esošo situāciju vides jomā, sasniegumus un problēmas, bet arī izvirzīt reālistiskus mērķus Rīcības plānam un sekot līdz turpmākam progresam.

Vides novērtējums ir **atskaites punkts turpmākam** darbam vides labā. Tas palīdzēs saprast – kur mēs pašlaik esam un kāda ir skolas pašreizējā ietekme uz vidi?

KĀDĒĻ JĀVEIC VIDES NOVĒRTĒJUMS?

Pirms sākt domāt par risinājumiem, jānoskaidro vairāk par problēmu.

Vides novērtējuma mērķis ir palīdzēt Ekopadomei izvēlēties atbilstošu gada tēmu un izplānot skolas vides situācijai piemērotu rīcības plānu, kas palīdzētu mazināt skolas radīto ietekmi uz vidi.

Atbilstoši veikts vides novērtējums visās Ekoskolu tēmās sniegs pilnvērtīgu priekšstatu par ietekmi un iespējamajiem risinājumiem.

VIDES NOVĒRTĒJUMS PALĪDZ:

- apzināt sākotnējo situāciju, skolas pārstāvju paradumu ietekmi un problēmas skolā un tās apkārtnē ar vidi saistītās jomās;
- apkopot esošos sasniegumus;
- skolēniem un citiem skolas pārstāvjiem, kā arī sabiedrībai uzzināt un izprast konstatētās problēmas un ietekmi, motivēt rīkoties;
- izdarīt secinājumus un saprast turpmākās rīcības plānu, izvēlēties gada tēmu un identificēt uzlabojamās jomas un prioritātes;
- palīdz gada garumā un nākamajos gados izvērtēt un saskatīt realizēto aktivitāšu rezultātu un sasniegumus.

Svarīgi! Kad tikko sākat darbu programmā, var izvēlēties kā gada tēmu to, kas jau ir labi pazīstama, šķiet saistošāka u.tml., bet turpmāk kā gada tēmu vislabāk izvēlēties jomu, kurā ar vides novērtējuma palīdzību konstatētas vislielākās problēmas un uzlabojumu iespējas.

EKOPADOMES UZDEVUMI, VEICOT VIDES NOVĒRTĒJUMU:

UZDEVUMS

Laikus plānot un veikt vides novērtējumu, pēc iespējas konsultējoties ar speciālistiem par metodēm.

Katru gadu atjaunojot vides novērtējumu, analizēt novērtējuma atšķirības, attīstības dinamiku un tendences pa gadiem.

Novērtējuma secinājumus (problēmu risinājumus) iestrādāt rīcības plānā.

Novērtējuma procesā iesaistīt pēc iespējas vairāk skolēnu un skolotāju, skolas pārstāvju.

Izmantot dažādas izpētes metodes, tās savā starpā kombinējot. Piemēram, var izmantot anketēšanu, intervēšanu, novērošanu, diskusijas, mērīšanu, svēršanu u.tml.

Integrēt vides novērtējumu mācību saturā.

Ar novērtējuma rezultātiem, secinājumiem un problēmu risinājumiem iepazīstināt visu skolu.

KĀDĒĻ?

- Laikus plānots un veikts vides novērtējums ar speciālistu piesaisti (piem., no pašvaldības, vecāku puses) sniedz iespēju paveikt to kvalitatīvi, izveidot visaptverošu ieskatu par skolas radīto ietekmi uz vidi, pilnvērtīgi sagatavoties un realizēt rīcības plānu, sasniedzot iecerētos mērķus.

- Sniedz iespēju Ekoskolu žūrijai komentēt plānu un skolai laikus novērst kļūdas, kas var ietekmēt rezultātu gada beigās.

- Svarīgi katru gadu atjaunot vides novērtējumu, lai izvērtētu skolas vides izglītības un aizsardzības aktivitāšu rezultātu un progresu gadu no gada.

- Konstatēt jomas, kurās ir manāmi vai tieši nepieciešami uzlabojumi.

- Palīdz plānot turpmāko darbu, prioritizēt tēmas, ar kurām jāstrādā, un aktivitātes, kas nepieciešamas, lai varētu atrisināt konstatētās problēmas.

Lai mazinātu novērtējumā konstatētās skolas un tās pārstāvju radīto ietekmi uz vidi, atrisinātu problēmas un uzlabotu vides stāvokli skolā un tuvākajā apkārtnē, svarīgi novērtējuma secinājumus un risinājumu idejas iestrādāt rīcības plānā.

- Iesaiste palīdz skolēniem u.c. skolas pārstāvjiem izprast konstatētās problēmas un ietekmi, rīcības nozīmi.

- Novērtējums palīdz attīstīt pētnieciskās, analītiskās, skaitļošanas, datu apstrādes, komunikācijas u.c. vērtīgas prasmes.

Metožu dažādība sniedz iespēju iegūt kvalitatīvu, ticamu un vispusīgu informāciju, kas palīdz atbilstoši izvērtēt esošo situāciju.

- Prasmes, kas nepieciešamas, veicot vides novērtējumu, ir jāattīsta arī mācību priekšmetu ietvaros, tāpēc ir ļoti viegli vides novērtējumu sasaistīt un palīdzēt bērniem pilnveidot savas zināšanas un prasmes praksē, skaitot, mērot, analizējot, diskutējot, veidojot grafikus, prezentācijas utt.

- Vides novērtējuma integrēšana palīdz arī vairāk iesaistīt skolēnus šajā procesā.

Informēšana palīdz skolēniem u.c. skolas pārstāvjiem, kas nav iesaistīti vides novērtējumā, izprast konstatētās problēmas un ietekmi, rīcības nozīmi.

Novērtējuma rezultātus sakārtot, vizuāli noformēt, izvietot uz Ekoskolas ziņojumu dēļa un, ja iespējams, internetā, publicēt skolas avīzē, informēt kopīgos pasākumos, mācību stundās u.c.

Svarīgi izmantot pēc iespējas dažādākus informēšanas veidus, jo tas nodrošina plašākas auditorijas aptveršanu un izpratnes veidošanu par vides stāvokli skolā un tuvākajā apkārtnē, skolas radīto ietekmi uz apkārtējo vidi, palīdz izvērtēt cēloņus un sekas, mijiedarbību ar apkārtējo vidi, izprast aktivitātes un rīcību, kas var šīs sekas mazināt vai novērst, uzzināt par progresu u.tml.

PADOMS

Datu apkopošanai izmantojiet Vides izglītības fonda izstrādāto CO² kalkulatoru! Tas ir labs rīks, izvērtējot un salīdzinot rezultātus. Pieejams šeit: <http://co2.videsfonds.lv/>.

KĀ TIEK VEIKTS VIDES NOVĒRTĒJUMS?

Vides novērtējumu skolas pārstāvji Ekopadomes vadībā veic, vadoties pēc Ekoskolu programmā izstrādātiem ieteikumiem. Skolas, kas pretendē uz Zaļo karogu, veic vides novērtējumu vismaz 11 jomās jeb tēmās - atkritumi, enerģija, ūdens, transports, skolas vide un apkārtnē, vide un veselīgs dzīvesveids, pārtika, bioloģiskā daudzveidība, klimata pārmaiņas, mācību saturs un līdzdalība. Skolas, kas tikko uzsāk savas gaitas programmā, veic novērtējumu vismaz 4 tēmās: enerģija, ūdens, atkritumi un transports. Pielikumā atradīsiet vides novērtējuma anketu pirmsskolas izglītības iestādēm¹ un skolām - ar tās palīdzību varēsiet veikt vides novērtējumu visās jomās.

Katrā no jomām ar vides novērtējuma palīdzību tiek konstatētas vājās un stiprās puses, lai vēlāk iegūtos rezultātus varētu izmantot rīcības plāna izveidē, plānojot iespējamus uzlabojumus.

SOLI PA SOLIM!

1. IEPAZĪŠANĀS AR VIDES NOVĒRTĒJUMA JAUTĀJUMIEM UN PROCESU.

Vispirms ir jāiepazīstas ar jautājumiem un tēmām, ko pētīsiet vides novērtējuma ietvaros, veidiem, kā un kur meklēsiet atbildes. Jāpārliecinās, vai viss ir skaidrs un vai netrūkst vēl kāda svarīga jautājuma, kas palīdzētu labāk izprast esošo stāvokli konkrētā jomā. Pirmajā gadā ir jāizpēta četras jomas, otrā gadā - vēl papildus septiņas. Turpmāk novērtējums katru gadu jāatjauno, analizējot novērtējumu atšķirības, attīstības dinamiku, tendences pa gadiem.

¹ Pirmsskolas izglītības iestādes anketa ir domāta bērniem izglītojošos nolūkos. Ekopadomes pieaugušie pārstāvji, lai izvērtētu pilnvērtīgi iestādes radītās ietekmes, veic vides novērtējumu, izmantojot skolas novērtējuma formu.

PADOMS

Varat papildināt un uzlabot mūsu piedāvātās vides novērtējuma anketas. Katrā no sadaļām atradīsiet brīvu vietu papildu jautājumiem, kurus gribēsiet izzināt. Papildiniet un izmantojiet dažādas metodes – anketas, intervijas, izpētiēt paradumu un zināšanu izmaiņas, veiciet novērojumus, eksperimentus, veidojiet grafikus, fotografējiet utt.!

2. PIENĀKUMU SADALE, VIENOŠANĀS PAR TERMIŅIEM UN VIDES NOVĒRTĒJUMA VEIKŠANA.

Kad jautājumi un vides novērtējuma process ir skaidrs, jāsadala pienākumi un jāvienojas par termiņiem. Svarīgi lielāko lomu uzticēt jauniešiem un pēc iespējas vairāk iesaistīt skolēnus, skolas pārstāvjus vides novērtējuma veikšanā, jo tad būs arī lielāka izpratne un vēlme rīkoties.

PIEMĒRI.

- 1) Dzērves pamatskolā, lai iesaistītu visu skolu, katrai klasei tika iedalīta viena vides novērtējuma tēma. Pēc vides novērtējuma veikšanas katra klase kopīgā pasākumā prezentēja izpētīto. Ekopadome izvērtēja savākto informāciju, apkopoja secinājumus, papildināja un nepieciešamības gadījumā veica papildu izpēti.
- 2) Ropažu vidusskolā skolēni aktīvi iesaistījās aptaujas anketu izplatīšanā, aizpildīšanā un arī apkopošanā, pēc tam izvērtējot rezultātu stiprās un vājās puses. Pamatojoties uz pašu izpēti, izveidoja rīcības plānu, ieinteresējot un procesā iesaistot arī skolas un vecāku padomi.
- 3) Ja visu skolu iesaistīt ir problemātiski un neefektīvi, tad var darīt līdzīgi, kā rīkojās Rēzeknes Valsts poļu ģimnāzija, – tēmas tika sadalītas Ekopadomes pārstāvju starpā. Var sadalīties mazākās grupās, un katra grupa var izpētīt vienu vai vairākas tēmas. Šajā gadījumā noteikti ir svarīgi izdomāt, kā iepazīstināt ar procesu un rezultātiem pārējos.

Vides novērtējums Ropažu vidusskolā

PADOMS

Pastāv daudz iespēju integrēt vides novērtējumu mācību saturā, tādējādi iesaistot šajā procesā pēc iespējas vairāk skolēnu. Jo īpaši viegli to integrēt matemātikā, dabaszinātnēs, informātikā. Mēriet, analizējiet, aprēķiniet, attēlojiet datus utt., lai sasniegtu gan obligātajā mācību saturā, gan Ekoskolu programmā paredzēto!

3. REZULTĀTU APKOPOŠANA UN IZPLATĪŠANA.

Kad vides novērtējums ir veikts, Ekopadomei ir svarīgi apkopot rezultātus un visu skolu iepazīstināt ar galvenajiem secinājumiem. Tikai teksta formā materiāls būs grūti uztverams, tādēļ svarīgi to vizualizēt, padarīt vieglāk saprotamu (piemēram, pārējos var iepazīstināt tikai ar secinājumiem). Galarezultātu var izlikt uz Ekopadomes informatīvā dēļa, ievietot skolas avīzē, mājaslapā, sociālajos tīklos, izrunāt kādā mācību stundā u.tml.

PADOMS

Zem katras tēmas sarakstiet "stiprās puses" jeb sasniegumus un "vājās puses" jeb problēmas. Analizējot un pēc tam vizualizējot savāktu informāciju, varat izmantot piktogrammas (dažādu emociju smaidiņus, īkšķišus uz augšu, leju, krāsu aplišus u.tml.), kas palīdzēs nošķirt apmierinošus un neapmierinošus rezultātus. Izvēlēties to jomu, kurā ir visvairāk problēmu un mēģiniet šīs problēmas atrisināt ar sava rīcības plāna palīdzību!

ATKRITUMI

Mūsu stiprās puses

Ūdens dzeršanai no krāna skolēniem ir sava krūzīte, daudzzreizlietojama pudele...

Skolā ir konteineri atkritumu šķirošanai...

Mūsu vājās/uzlabojamās puses

Skolā izmantojam vienreizlietojamus traukus...

Pietrūkst informācijas, kā pareizi šķirot atkritumus...

TRANSPORTS

Mūsu sasniegumi

Izveidota velonovietne...

Konstatētās problēmas

Uz skolu ar velosipēdu brauc 5 % skolas pārstāvju...

Kā ietvaru, kur salikt kopsavilkumu, varat izmantot arī Ekoskolu stendu <http://www.videsfonds.lv/documents/ekoskolu-stends.pdf>.

4. VIDES NOVĒRTĒJUMA SECINĀJUMU IZMANTOŠANA.

Visbeidzot novērtējuma secinājumus ir svarīgi iestrādāt rīcības plānā. Apskatiet sasniegumus ("+") un problēmas ("-"), ko esat apkopojuši! Jūsu uzdevums tagad ir izdomāt, ar kādām aktivitātēm saglabāt stiprās puses jeb esošos sasniegumus un kā uzlabot vājās puses jeb problēmas, kas konstatētas. Par vides novērtējuma rezultātu izmantošanu un rīcības plāna izveidi vairāk uzzināsiet nākamajā nodaļā.

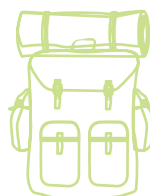
PIEMĒRS.

Daugmales pamatskola pēc vides novērtējuma veikšanas un informācijas apkopošanas pie katras novērtējuma jomas sarakstīja turpmākās darbības, kuras pēc tam tika prioritizētas un iestrādātas rīcības plānā.

5. VIDES NOVĒRTĒJUMA ATJAUNOŠANA NĀKAMAJĀ GADĀ.

Uzsākot jaunu darba cēlienu nākamajā mācību gadā, obligāti jāatjauno veiktais vides novērtējums, atkārtojot izpēti, salīdzinot iegūtos rezultātus ar iepriekšējiem novērtējumiem un analizējot atšķirības, attīstības dinamiku un tendences pa gadiem (skolām, kas darbojas ilgāk).

Vides novērtējuma procesam un turpmākai progresā pārraudzībai un izvērtēšanai jāklūst par neatņemamu Ekoskolas ikdienas daļu.

PADOMS

Nav jābēdā, ja rezultāti pēkšņi ir sliktāki. Svarīgi saprast, kāpēc tā ir, un censties rezultātus uzlabot. Dažreiz ir papildu apstākļi, kas ietekmē rezultātu, bet tas ne vienmēr nozīmē, ka tās ir jūsu rīcības sekas. Piemēram, atkārtojot vides novērtējumu, konstatēts, ka konkrētos mēnešos iztērēts vairāk elektrības, nekā tajā pašā laikā iepriekšējā gadā. Papētot vairāk, izrādījās, ka bijis mazāk saulainu dienu un biežāk apmācies, tāpēc apgaismojums lietots biežāk un ilgāk.

Svarīgi katru gadu piefiksēt konkrētus datus, skaitļus un izdomāt indikatorus jeb rādītājus, kas palīdz izvērtēt jūsu vides aktivitāšu efektivitāti, piemēram, fiksēt atkritumu apjomu mēnesī, ūdens patēriņu mēnesī utt. Vairākus piemērus atradīsiet vides novērtējuma anketā. Papildu izvērtēšanas idejas gūsiet arī pārraudzības un izvērtēšanas nodaļā. Šo datu vākšana palīdzēs saskatīt rezultātu, salīdzināt izmaiņas pa gadiem un kopumā parādīs Ekoskolu programmas nozīmi.

RĪCĪBAS PLĀNS

Konkrēto aktivitāšu kopums ceļā uz izvirzīto mērķi

IEVADS

Kad vides novērtējums pabeigts un ir apkopoti secinājumi par skolas un tās pārstāvju radīto ietekmi uz vidi un sasniegumiem, ir daudz vieglāk izveidot rīcības plānu:

- noteikt mērķus, ko gribat sasniegt;
- izvēlēties prioritātes jeb saprast, ko jūs gribat sasniegt vispirms;
- izvēlēties rīcību jeb saprast, kā jūs sasniegsiet mērķus;
- sadalīt pienākumus, izplānot laiku un saprast, kas ir nepieciešams, lai varētu iecerēto realizēt;
- izvēlēties izvērtēšanas metodi jeb veidu, kas palīdz saprast, kā jums sokas ceļā uz izvirzīto mērķi un kā jūs uzzināsiet, ka esiet to sasnieguši.

Ekoskolas rīcības plāns **NAV** visu iespējamo aktivitāšu, projektu, konkursu apkopojums, atskats, ko skola dara, bet **IR** konkrētu, no vides novērtējuma izrietošu mērķu un uzdevumu un attiecīgas rīcības kopums, kas jārealizē, lai sasniegtu šos mērķus.

KĀDĒĻ JĀVEIDO RĪCĪBAS PLĀNS?

Rīcības plāna mērķis ir palīdzēt saprast, ko mēs gribētu sasniegt ar savām aktivitātēm, veidot strukturētu laika grafiku, lai samazinātu ietekmi uz vidi, kas konstatēta vides novērtējumā.

Rīcības plāns palīdz panākt uzlabojumus gan jomās, kurās ir konstatētas problēmas, gan palīdz saglabāt esošo situāciju tur, kur jau iepriekš panākts rezultāts.

Vides novērtējuma secinājumi palīdz izvirzīt mērķus, bet rīcības plāns palīdz tos sasniegt un samazināt skolas un tās pārstāvju ietekmi uz vidi, uzlabojot Ekoskolas pašreizējo vides stāvokli. Rīcības plāns ir Ekoskolas mugurkauls, uz ko balstās viss gada darbs.

EKOPADOMES UZDEVUMI, SASTĀDOT RĪCĪBAS PLĀNU:

UZDEVUMS

Iesaistīt skolēnus plānošanas procesā.

Integrēt rīcības plāna izveides un realizēšanas procesu mācību saturā.

No vides novērtējuma secinājumu klāsta svarīgi izvēlēties prioritātes – konkrētu tēmu, mērķus un rīcību, kas palīdzēs atrisināt konstatētās problēmas un uzlabot skolas vides stāvokli.

Iekļaut ar gada tēmu un vides novērtējuma secinājumiem saistītas praktiskās un izglītojošās aktivitātes, tieši jūsu iniciatīvu.

Sadarbībā ar skolas vadību integrēt rīcības plānu skolas attīstības plānā.

KĀDĒĻ?

Skolēniem rodas gan izpratne par plānošanas procesu un problēmu risināšanu, gan lielāka motivācija darboties, ja viņiem vairāk uzticas, ļauj izpausties.

Rīcības plāna izstrādes process palīdz bērniem attīstīt dažādas prasmes, kuras nepieciešams veidot arī mācību procesā: kritisko, sistēmisko domāšanu, plānošanu, mērķu izvirzīšanu, problēmu risināšanu, projektu pārvaldību, radošumu, komandas darbu, izvērtēšanu.

Daudz vieglāk sasniegt rezultātus, ja ir izvēlēta konkrēta tēma un tiek strādāts ar dažiem, bet labi noformulētiem mērķiem un noteiktu rīcības kopumu, jo tad tam pietiks gan laika, gan citu resursu.

Plānā svarīgi paredzēt gan izglītojošās aktivitātes, lai skolas pārstāvji izprastu, kāpēc ir svarīgi rīkoties videi draudzīgi, gan praktiskās aktivitātes/iespejas, lai būtu iespējams praktiski realizēt videi draudzīgu rīcību, par kuru tiek mācīts.

Tas apliecina skolas nodomus nopietni darboties vides un ilgtspējīgas attīstības virzienā.

Centies iesaistīt plānošanas procesā pēc iespējas vairāk skolēnu un skolas pārstāvju, savācot ieteikums u.tml.

Sadalīt lomas un uzdevumus aktivitāšu veiksmīgai realizēšanai, lielāko lomu uzticot tieši skolēniem.

Paredzēt resursus, kas būs nepieciešami, lai realizētu aktivitātes (piem., izplānot iespējamās izmaksas, nepieciešamos materiālus, cilvēku resursus u.tml.).

Izplānot pārraudzības un izvērtēšanas procesu, iekļaujot plānā veidus, kā tiks izvērtēts jūsu aktivitāšu rezultāts un virzība uz mērķi.

Ar rīcības plānu iepazīstināt visu skolu. Informēt par savu plānu visus skolas, sabiedrības pārstāvjus un pašvaldību.

Rīcības plānu vizuāli noformēt un izvietot uz Ekoskolas ziņojumu dēļa un, ja iespējams, internetā, publicēt skolas avīzē, informēt kopīgos pasākumos, mācību stundās u.c.

Plāna veidošanā ir svarīgi iesaistīt visas ieinteresētās grupas (skolēnus, skolotājus, skolas vadību, pašvaldības un vietējās sabiedrības pārstāvjus, vecākus), jo aktivitātēm jābūt tendētām uz visu skolu un vietējo sabiedrību kopumā, turklāt kopā sasniegt rezultātu ir vienkārši vieglāk un jautrāk.

- Ekoskolu programma ir komandas darbs! Komandas sekmīgam darbam ir nepieciešama visu iesaistīto līdzdalība, lai sasniegtu kopīgi izvirzītus mērķus.

- Lomas palīdz skolēniem saprast savas īpašības un prasmes un uzņemties atbildību par komandas aktivitātēm, kopīgi mērķu sasniegšanu.

Pirms uzsākat darbu, ir svarīgi izplānot visas nianses, lai varētu realizēt aktivitātes un sasniegt mērķi.

Jāpārdomā arī konkrēto aktivitāšu pārraudzības process, lai, realizējot plānu, varētu redzēt un kontrolēt progresu, saprast, vai rīcībai ir plānotie rezultāti, tāpēc par to jādomā jau plāna veidošanas laikā.

Informēšana palīdz skolēniem u.c. skolas pārstāvjiem, kas nav iesaistīti plānošanā, izprast, kas no viņiem tiek sagaidīts un kas ir visiem kopā jāpaveic, lai mazinātu radīto ietekmi uz vidi un uzlabotu skolas vides stāvokli. Jo vairāk skolēni zinās par plānu, jo lielāka ir iespēja, ka viņi gribēs iesaistīties un būt daļa no kopējā plāna.

Svarīgi izmantot pēc iespējas dažādākus informēšanas veidus, jo tas nodrošina pēc iespējas plašākas auditorijas aptveršanu un izpratnes veidošanu par nepieciešamo rīcību skolā un tuvākajā apkārtnē, kas var palīdzēt sasniegt kopīgos mērķus un novērst vides novērtējumā konstatētās problēmas.

KĀ TIEK VEIDOTS RĪCĪBAS PLĀNS?

Skolas savu plānu veido Ekoskolu datu bāzē² gada tēmas sadaļā, iekļaujot visas būtiskākās sadaļas. Rīcības plāns palīdz visas jūsu idejas „salikt pa plauktiņiem”. Tas sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem soļiem.

SOLI PA SOLIM!

1. VIDES NOVĒRTĒJUMA SECINĀJUMU IZVĒRTĒŠANA UN PRIORITĀŠU IZVĒLE.

Rīcības plāna pamatā vienmēr ir vides novērtējuma rezultāti. Rīcības plāns sākas ar vides novērtējuma secinājumu izvērtēšanu un prioritārās tēmas izvēli. Tā ir tēma, kurā vides novērtējumā saskatāt vislielākās problēmas un nepieciešamību pēc uzlabojumiem. Bet svarīgi arī turpināt jau apgūtās tēmas, lai labās iestrādes/ sasniegumi saglabātos.

PADOMS

Ja vides novērtējumā konstatējat daudz problemātisku jomu, tad, veidojot rīcības plānu, jums ir jānonāk līdz konkrētam skaitam prioritāro virzienu, kam turpmākajā darbā pievērsīsiet vislielāko uzmanību. Sākumā vislabāk izvēlēties dažus stipros un vājos punktus skolas veikumā un formulēt mērķus šajos punktos, sastādot tiem detalizētu rīcības plānu mērķu sasniegšanai.

Vērtīgi ir piefiksēt ilgtermiņa mērķus, lai tie neaizmirstos turpmākajos gados, un izvirzīt īstermiņa mērķus, kurus mēģināsi realizēt konkrētajā gadā.

2. MĒRĶU DEFINĒŠANA.

Kad informācija ir izpētīta un tēma, jomas, ar kurām strādāsi ir skaidras, jums jāizvirza mērķi jeb jādefinē, ko jūs vēlaties sasniegt, risinot izvēlēto problēmu. Plānotajiem rezultātiem jābūt pēc iespējas konkrētākiem un vieglāk izmērāmiem. Sākumā neuzstādi pārāk ambiciozus mērķus, jo neveiksme ir demotivējoša.

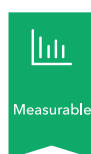
PADOMS

Plānojot savus mērķus, izmantojiet SMART (*angl. Specific, Measurable, Achievable, Realistic, Time-Bound*)³ pieeju.

S M A R T

Specific

Measurable

Achievable

Relevant

Time Based

² – Ekoskolu datu bāzes adrese: <http://Ekoskolam.videsfonds.lv>

³ – <http://www.smart-goals-guide.com/smart-goal-setting.html>

2. MĒRĶU DEFINĒŠANA.

Kad informācija ir izpētīta un tēma, jomas, ar kurām strādāsiet ir skaidras, jums jāizvirza mērķi jeb jādefinē, ko jūs vēlaties sasniegt, risinot izvēlēto problēmu. Plānotajiem rezultātiem jābūt pēc iespējas konkrētākiem un vieglāk izmērāmiem. Sākumā neuzstādiat pārāk ambiciozus mērķus, jo neveiksme ir demotivējoša.

JŪSU MĒRĶIEM JĀBŪT:

- **Konkrētiem:** mērķis skaidri definē – *kad, kurš, kur* un *ko* grib sasniegt?

Piem., 2016./2017. m.g. (*kad?*) Ekopadomes (*kurš?*) mērķis ir samazināt skolā (*kur?*) atkritumos nonākušās pārtikas apjomu par 50 % (*ko?*).

- **Izmērāmiem:** no uzstādītā mērķa jāsaprot – kā izvērtēsiet un parādīsiet panāktās izmaiņas un progresu? Kā zināsiet/izmērīsiet, ka notiek pārmaiņas, ka ir sasniegts rezultāts? Vai izmērāmība ir konkrēti, ne abstrakti fiksējama? Ja netiek mērīts skaitliski, kā uzzināsiet, ka rezultāts ir sasniegts? Ir jāsaprot, ko jūs *redzēsiet, dzirdēsiet* vai *jūtīsiet*, kad sasniegsiet savu mērķi. Ja mērķis ir definēts konkrēti, tad to būs pavisam viegli izdomāt.

Piem., katra mēneša pēdējā nedēļā uzskaitīsim, cik kg pārtikas nonāk atkritumos. Gada beigās apkoposim rezultātus, aprēķināsim, cik vidēji uz vienu cilvēku tiek radīti atkritumi, par cik % esam samazinājuši apjomu, salīdzinot ar gada sākumu. Nākamgad atkārtosim, lai varētu precīzāk konstatēt rezultātu.

- **Sasniedzamiem:** jāizvirza mērķi, kurus jūs varēsiet sasniegt, par kuriem jūs esat pārliecināti. Pirms mērķa izvirzīšanas var jautāt: vai mums (piem., Ekopadomei) ir iespējams sasniegt šo mērķi? Vai mēs izvērtējam ierobežojumus un šķēršļus? Vai kāds ko tādu vispār ir paveicis? Vai mums ir teikšana par to, ko gribam sasniegt, kā tiek pieņemti lēmumi? Piem., vai virtuves personāls ir gatavs sadarboties ar mums, vai direktors atbalsta mūsu ideju?
- **Reālistiskiem:** mērķa sasniegšanai ir nepieciešami resursi (piem., laiks, cilvēki, materiāli, zināšanas, prasmes). Vai mūsu mērķi ir iespējams sasniegt ar resursiem, kas mums ir? Piem., vai mums ir svāri, ar kuriem varētu svērt atkritumus? Vai ir cilvēki, kas gatavi svērt atkritumus katru mēnesi?
- **Terminētiem:** mērķa sasniegšanai jāizvirza konkrēts laiks. Svarīgi arī uzstādīt termiņus katram posmam ceļā uz mērķi. Piem., plānā paredziet, ka veiksiet svēršanu katra mēneša pēdējā nedēļā un maijā apkoposiet rezultātus.

Svarīgi neatteikties no sava mērķa, ja saskaraties ar grūtībām (piem., konkrētā brīdī nav nepieciešamo resursu vai kāds pagaidām nav gatavs iesaistīties, atbalstīt jūsu idejas). Svarīgi ir meklēt risinājumus un, ja ne tagad, tad vēlāk censties sasniegt savu mērķi.

3. AKTIVITĀŠU PLĀNOŠANA.

Kad ir izvirzīti konkrēti un sasniedzami mērķi, var ķerties pie izglītojošu, praktisku aktivitāšu/rīcības plānošanas, kas palīdzēs tos sasniegt. Rīcības plānam jābūt tabulas formā (jāizmanto Ekoskolu datu bāzes esošā vienotā forma), iekļaujot mērķus, rīcību, atbildīgos, nepieciešamos resursus, izpildes laiku un pārraudzības, izvērtēšanas metodes.

Sastādot rīcības plānu, **svaīgi** izplānot arī saikni ar mācību saturu, sabiedrību iesaistošas aktivitātes un komunikācijas plānu. Tās ir neatņemamas Ekoskolu programmas un plānošanas procesa sastāvdaļas. Tā kā tās ir savstarpēji saistītas, tad būs viegli realizējamas. Vairāk idejas gūsiet nākamajās nodaļās.

4. RĪCĪBAS PLĀNA PREZENTĒŠANA.

Kad plāns ir sastādīts, to ir svarīgi prezentēt skolas pārstāvjiem interesantā un radošā veidā, jo tabula diez vai būs saistoša un pievērsīs vēlamo uzmanību. Plānu var vizualizēt, izceļot pašu svarīgāko, kas attiecas uz pārējiem skolas pārstāvjiem (piem., mērķus, pasākumus, rīcību, pēc tam arī rezultātu). Izmantojiet ziņojuma dēli, skolas avīzi, mājaslapu, sociālos tīklus u.tml.!

PIEMĒRI:

1) Valmieras Zaļā skola, strādājot ar pārtikas tēmu, savu rīcības plānu vizualizēja kā dārzenų picu. Katru reizi paveicot plānoto, tika noņemta viena picas daļa. Šādu plānu bija ļoti viegli saprast un interesanti īstenot, sekot līdzi, parādīt rezultātus.

Pašai Ekopadomei **ir svarīgi**, sastādot rīcības plānu, izmantot tabulu un saglabāt visas sadaļas, bet citiem labāk to pasniegt īsākā veidā.

2) Velsas skolu piemēri.

Kādas Velsas skoliņas Ekopadome savu plāna tabulu pārveidoja vizuāli, padarot to īsāku, krāsaināku un vieglāk uztveramu pārējiem skolēniem. Viņi uz sava ekodēļa pielika krāsainu plānu, iekļaujot četras sadaļas – rīcības virzienus/mērķus, aktivitātes, ko īstenos, termiņus un progresu –, tādējādi rīcības plānu padarot interaktīvu, jo katru reizi, kaut ko paveicot, tas tika atjaunots.

PADOMS

Mēģiniet ierastos pasākumus, svētkus sasaistīt ar vides tēmām un jūsu mērķiem! Tā kā vide ir visa pamatā, tad to būs viegli izdarīt. Galvenais ir izcelt šo saiti. Piemēram, Babītes vidusskolā Valentīndienas pasta kaste, vēstules, kartītes tika veidotas no otrreizējiem materiāliem, atgriezumiem, tādējādi palīdzot sasniegt skolas mērķi samazināt atkritumu apjomu.

Skolas Ekopadome plānotās rīcības ieceres salīmēja apkārt *ekodēlim*. Savukārt pa vidu tika likti praktiski padomi, veidotas nelielas instalācijas, kas pievērša uzmanību.

Cita skola savu plānu attēloja soli pa solim – parādot vides novērtējuma secinājumus, mērķus, rīcību, kas nepieciešama, un pēc tam attēlojot progresu.

Interesantu pieeju izmantoja Velsas pirmsskola – izveidoja Ekopadomes krekus, uz kuriem tika vizualizēti skoliņas mērķi.

5. PLĀNA REALIZĒŠANA.

Pēc tam atliek tikai īstenot plānotos pasākumus un pārraudzīt un izvērtēt plāna realizēšanu, nepieciešamības gadījumā papildinot un uzlabojot to.

Rezultātā, sastādot rīcības plānu, jums ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

Kas ir konstatētā problēma? (Prioritārā tēma/joma)	1) ... 2) ...
Kāds ir mūsu mērķis (ko mēs vēlamies sasniegt, risinot izvēlēto problēmu)?	1) ... 2) ...
Kā mēs to sasniegsim (kādas aktivitātes jāveic, kāda rīcība nepieciešama)?	1) ... 2) ...
Kas to darīs? (Atbildīgie.)	1) ... 2) ...
Kas būs nepieciešams? (Finanšu, cilvēku, materiālie u.tml. resursi.)	1) ... 2) ...

Kad mēs to darīsim? (Laika grafiks, termiņš.)	1) ... 2) ...
Kā mēs izvērtēsim un parādīsim panāktās pārmaiņas, progresu? Izvērtēšanas plānošana, rādītāji, kas jums varētu palīdzēt	1) ... 2) ...
Ko esam panākuši, mainījuši? (Sasniegtais rezultāts.)	1) ... 2) ...

PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA

Veids, kā mēs pārbaudām un saprotam, vai virzāmies uz mērķi

IEVADS

Ar plāna sastādīšanu un tā realizēšanu vien nepietiek. Regulāri jāpārbauda, vai plāns darbojas, vai tas palīdz sasniegt rezultātus, vai kaut kas mainās un uzlabojas, un, ja neuzlabojas, tad – kāpēc tā notiek un ko mēs varam darīt, lai izdotos sasniegt mērķi? Līdz ar to neatņemama un svarīga rīcības plāna sastāvdaļa ir regulāra **plāna pārraudzība un rezultātu izvērtēšana**.

KO ĪSTI NOZĪMĒ PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA?

Pārraudzība – regulāru un izplānotu novērojumu, mērījumu veikšana, kvantitatīvas (saistīts ar kā daudzumu, skaitu, apjomu u.tml.) un kvalitatīvas (dziļāka notikumu un procesu analīze, ne tikai to statistiska uzskaitē) informācijas vākšana par realizētajām aktivitātēm un rezultātiem. Piem., ūdens, elektroenerģijas patēriņš gadā, šķiroto, nešķiroto atkritumu daudzums gadā, transporta veidi, kādus skolēni un darbinieki izmanto nokļūšanai uz skolu, un degvielas daudzums, kas tiek patērēts, bērnu skaits, kas izprot klimata pārmaiņu jēdzienu u.tml. Vai arī – interviju, novērojumu veikšana, lai noskaidrotu zināšanas, attieksmi, vērtības, motivāciju veikt kādu videi draudzīgu rīcību.

Izvērtēšana – pārraudzības rezultātā savākto datu analīze jeb savāktās informācijas apspriešana, izvērtēšana un secinājumi. Izvērtēšanas procesā tiek salīdzināti rezultāti/situācija, pirms uzsākt plāna realizēšanu (piem., situācija, ko konstatējāt vides novērtējumā), un stāvoklis, ko konstatējāt pēc konkrēto aktivitāšu realizēšanas.

Vērtējot savākto informāciju, jums ir jāapskatās jūsu izvirzītie mērķi un jāizlemj:

- vai aktivitātes bijušas veiksmīgas;
- vai ir nepieciešami uzlabojumi esošajās aktivitātēs, lai uzlabotu sniegumu, virzību uz mērķi;
- vai ir nepieciešams jaunas aktivitātes, lai labotu situāciju, atrisinātu problēmas, kas kavē attīstību.

Kas IR pārraudzība un izvērtēšana?

- Vākt informāciju, ar mērķi izvērtēt un noskaidrot jūsu aktivitāšu rezultātu.
- Pirms un pēc situācijas analīze.
- Var būt kvantificējama informācija - mērījumu dati, grafiki, objektīvi fakti.
- Var būt subjektīva informācija - anketas, intervijas, viedokļi.
- Esošo sasniegumu uzraudzība, lai labās iestrādes/ sasniegumi saglabātos.

Kas NAV pārraudzība un izvērtēšana?

- Izrunāt aktivitātes tikšanās reizē, neizdarot secinājumus.
- Pieņemt, ka ir panākti būtiski rezultāti, neizpētot faktisko situāciju.
- Fotografēt, ka kaut kas ir noticis, neizmantojot fotogrāfijas izvērtēšanai.
- Pārbaudīt, vai kaut kas notiek, nesalīdzinot ar to, kā tas bija pirms tam.

KĀDA SITUĀCIJA
BIJA SĀKUMĀ

—

KĀDA SITUĀCIJA
IR TAGAD

=

MŪSU AKTIVITĀŠU
REZULTĀTS⁴

KĀDĒĻ JĀVEIC PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA?

Pārraudzības un izvērtēšanas mērķis ir palīdzēt sekot izvirzītajiem mērķiem un izvērtēt rīcības plāna realizēšanas procesu, lai laikus noskaidrotu iespējamās novirzes no iecerētā plāna un attiecīgi reaģētu.

Paveikto aktivitāšu pārraudzība un izvērtēšana palīdz:

- laikus pamanīt novirzi no plāna un atrast atbilstošu pieeju;
- apzināt panākto rezultātu un tā atbilstību mērķim;
- veicināt izpratni par aktivitāšu ietekmi un nozīmi;
- iedvesmot citus aizdomāties un rīkoties.

Ar šī soļa palīdzību jūs izvērtējat gan praktiskas uzvedības izmaiņas, gan izpratnes, attieksmes un vērtību maiņu.

Ekoskolās mēs gūstam prieku darbojoties, svinam panākto rezultātu, bet, ja mēs izlaižam šo soli, tad mēs nekad tā pa īsti nevarēsim būt pārliecināti par labo darbu un rezultātiem, ko esam sasnieguši. Vienmēr ir labi, ja pa rokai ir kādi fakti un skaitļi. Ar šo informāciju mēs varam būt droši par sasniegto un svinēt mūsu panākumus.

EKOPADOMES UZDEVUMI, VEICOT PĀRRAUDZĪBU UN IZVĒRTĒŠANU:

UZDEVUMS

Nodrošināt, ka darbību pārraudzība un izvērtēšana ir regulāra un ka daļu no tās veic skolēni.

Ļaujiet bērniem šoreiz būt bosiem – skolotājiem jau tā pietiek darāmā! Palīdziet skolēniem izprast procesu/metodiku, bet to īstenot ļaujiet viņiem pašiem!

KĀDĒĻ?

- Lai varētu laikus konstatēt novirzes no plānotā un veikt atbilstošus uzlabojumus.
- Konstatētie rezultāti motivē turpināt iesākto un iedvesmo apkārtējos atbalstīt un iesaistīties Ekopadomes iniciatīvās.
- Bēmu iesaiste veicina lielāku izpratni par aktivitāšu ietekmi un nozīmi, rada gandarījumu par paveikto. Bērni novērtēs viņiem uzticēto lomu un atbildīgāk izturēsies pret darāmo.

⁴ – <http://www.eco-schoolsni.org/cgi-bin/generic?instanceID=12>

Izvērtēt izpratni, interesi, uzvedības un attieksmes maiņu.

Interese par vidi, izpratnes, attieksmes un vērtību, skolas pārstāvju paradumu izmaiņas ir jūsu darba augļi. Lai ieguldītās pūles nebūtu veltīgas, ir svarīgi sekot, vai un kādas izmaiņas notiek, cik ļoti jūsu aktivitātes palīdz sasniegt plānoto, vai ir nepieciešamas kādas papildus aktivitātes, lai to veicinātu.

Izmantot dažādas metodes – anketēšanu, intervēšanu, diskusijas, novērošanu, mērīšanu, svēršanu, fotografēšanu, datu uzskaitīšanu un salīdzināšanu, grafiku veidošanu u.tml. Iegūtos datus apspriest Ekopadomes sēdēs.

Jo dažādākas metodes tiks izmantotas, jo vispusīgāku un vērtīgāku informāciju varēsiet iegūt. Izmantojot dažādas, katrai situācijai atbilstošas, metodes, iegūsiat skaidrāku priekšstatu par sasniegtajiem rezultātiem.

Ekopadomes sanāksmēs novērtēt progresu un analizēt savāktos datus, vienoties par izmaiņām, ja iepriekšējās darbības nav izrādījušas veiksmīgas.

Svarīgi pārraudzības gaitā savāktu informāciju izvērtēt, jo tikai tad būs iespējams saprast, vai veiktās aktivitātes ir bijušas veiksmīgas un vai ir nepieciešamas kādas izmaiņas. Svarīgi ne tikai nofotografēt, veikt anketēšanu, novērojumus, izrunāt tikšanās reizē, kas patika vai nepatika, bet arī izvērtēt un izrunāt, ko īsti savāktā informācija nozīmē, kādus secinājumus mēs var izdarīt, vai mēs virzāmies uz mērķi vai tomēr ir jāvienojas par uzlabojumiem.

Nodrošināt, ka visa skola apzinās vides darbību progresu un tai ir iespēja novērtēt sasniegumus diskusijā un debašu veidā.

Ekoskolu programma ir visas skolas kopīgā lieta. Sasniegtais rezultāts sniedz labi padarīta darba sajūtu un gandarījumu, tādēļ ir svarīgi par izvērtēšanas procesā konstatētajiem rezultātiem regulāri informēt pārējos, ļaujot viņiem izteikt savu viedokli un ieteikumus.

Atcerieties: sasniegumi ir jānosvin, jo tas motivē darboties tālāk!

Novērošanas datus izmantot mācību saturā.

- Jo lielāka sasaiste, jo labāki rezultāti! Veidojot saikni ar mācību saturu, tiks iesaistīta plašāka auditorija un veidosies labāka izpratne par sasniegtajiem rezultātiem, nepieciešamo rīcību.
- Pārraudzības un izvērtēšanas process palīdz attīstīt dažādas prasmes – skaitļošanu, dizainu, pētījuma metodes, argumentēšanu, komunikāciju, datorprasmes u.c.

Veicināt informācijas apmaiņu ar citām Ekoskolām.

Aktivitātes un problēmas, ar kurām mēs sastopamies, tiecoties uz mūsu mērķiem, bieži vien ir līdzīgas, tādēļ ir vērtīgi gan iepazīt un vērtēt citu pieredzi, gan dalīties ar savējo. Un, protams, satikt domubiedrus vienmēr ir ļoti motivējoši!

KĀ TIEK VEIKTA PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA?

Ikvienā projektā, kurā gribat sasniegt labus rezultātus, neiztikt bez pārraudzības un izvērtēšanas. Pastāv ļoti daudz veidu, kā to var veikt, un ar dažiem no tiem varat iepazīties zemāk – sadaļā *Soli pa solim*. Pārraudzības metodes atkarīgas no mērķiem un plānā izvirzītajiem izvērtēšanas kritērijiem, kā arī no bērnu vecuma un spējām, skolas pārstāvju un palīgu izpratnes un iesaistes iespējām.

Svarīgi! Izvērtēšanas aktivitātes ietver arī vides novērtējuma rezultātu progresa izvērtēšanu.

Savā būtībā pārraudzība un izvērtēšana ir vairāki mazi vides novērtējumi, jo, veicot izvērtēšanas procesu, izmantosiet tos pašus rādītājus tikai atbilstoši mērķim, ko izvēlējāties. Proti – nav jāsalīdzina pilnīgi visas jomas, ko pētījāt vides novērtējumā (to paveiksiet nākamgad, atjaunojot vides novērtējumu), bet izvērtēsiet tikai to, kas attiecas uz jūsu mērķiem. Piemēram, ja mērķis ir konkrētajā gadā samazināt atkritumu daudzumu par 15 %, izmantosiet vides novērtējuma datus/secinājumus, kas attiecas tikai uz atkritumu tēmu (piem., šķiroto, nešķiroto atkritumu apjoms, izpratnes līmenis par atkritumu samazināšanas iespējām pirms un pēc u.tml.). Vides novērtējuma dati palīdzēs ļoti viegli saprast izmaiņas – atliek tikai izrēķināt atšķirību starp situāciju pirms un pēc veiktajiem pasākumiem.

SOLI PA SOLIM!

PĀRRAUDZĪBAS UN IZVĒRTĒŠANAS SADAĻU VEIDO 4 SOĻI:

- Metožu un izvērtēšanas kritēriju plānošana;
- Regulāra pārraudzība;
- Visas skolas informēšana par panākumiem;
- Sasniegto rezultātu nosvinēšana.

1. METOŽU UN IZVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJU PLĀNOŠANA.

Sastādot rīcības plānu, izplānot pārraudzības un izvērtēšanas metodes, izvērtēšanas kritērijus jeb rādītājus, kas palīdzēs saprast, vai mērķis ir sasniegts. Piemēram, izvērtēšanas kritērijs var būt skolēnu skaits, kas šķiro atkritumus. Atbilstoša metode būtu anketa, kurā uzzināsiet, cik skolēnu atkritumus šķiro.

Piemērs. Katram mērķim, aktivitātei derēs sava specifiska metode. Piemēram, lai izzinātu atlieksmes un paradumu maiņu, labāk derēs anketēšana, intervēšana, datu vākšana, novērojumu veikšana, fotografēšana (piem., strādājot ar transporta tēmu, var nofotografēt velonovietnēs esošos velosipēdus, kad uzsāksiet savas aktivitātes, un pēc tam procesā, lai varētu redzēt,

kāds ir progress), bet, piemēram, kāda izglītojoša pasākuma izvērtēšanai pietiks ar diskusiju Ekopadomes sēdē, audzināšanas stundā, viedokļu apmaiņu ar klases biedriem, lai saprastu, kas panākts un ko varētu uzlabot.

Pielikumā atradīsiet pārraudzības un izvērtēšanas plānošanas veidlapu, bet šeit ir daži konkrēti metožu piemēri:

- regulāri siltuma/elektro enerģijas patēriņa, ūdens skaitītāju rādījumu mērījumi, lai novērtētu taupīšanas pasākumu efektivitāti;
- skolās, kur nav iespējams nolasīt rādījumus, var analizēt izmaksas un fiksēt finansiālos ietaupījumus, kas arī parādīs pasākumu rezultātu;
- regulāra veidu, kā nokļūstat līdz skolai, fiksēšana (to vienkārši un interesanti izdarīt var, piem., šeit: <https://bikewalkroll.org/>);
- regulāra atkritumu apjomu izmaiņu fiksēšana parādīs atkritumu tēmā realizēto iniciatīvu efektivitāti;
- ēšanas paradumu dienasgrāmatas var palīdzēt novērtēt pārtikas un veselīga dzīvesveida tēmu iniciatīvu rezultātus;
- zināšanu un attieksmes aptaujas palīdzēs izvērtēt izglītojošo aktivitāšu, saiknes ar mācību saturu rezultātus. Viena iespēja, kā to darīt, ir veikt aptauju gada sākumā vides novērtējuma ietvaros, tad atkārtot aptauju gada beigās un salīdzināt atbildes. (Svarīgi ir izdomāt dažus kontroljautājumus vai citus veidus, kā sekot attīstībai visa gada garumā, lai gada beigās nebūtu nepatīkamu pārsteigumu);
- skolas vides un apkārtnes tēmā var fotografēt skolas apkārtni pirms darba uzsākšanas un tad, kad kaut kas ir paveikts (salīdzinot bildes, piefiksējiet izmaiņas!);
- var ne tikai fotografēt, bet arī filmēt, veidot īsus video ar situāciju pirms un pēc pasākumiem (piemēram, var kādu intervēt pirms pasākuma un tad pēc, uztaisīt sižetu par sasniegtajiem rezultātiem u.tml.);
- veiciet apkārtnes kartēšanu pirms un pēc aktivitātēm, piefiksējot putnu un augu sugas, tādējādi varēsiet novērtēt rezultātus bioloģiskās daudzveidības tēmā; fiksējiet kartēs arī iestādītos kokus, krūmus, citus uzlabojumus skolas apkārtņē;
- aizpildiet Ekoskolu CO² kalkulatoru <http://co2.videsfonds.lv/>, lai novērtētu skolas ietekmi uz klimata pārmaiņām – reizē uzzināsiet un piefiksēsiet skolas datus atkritumu, ūdens, enerģijas un transporta sektorā;
- izvērtējiet skolas pārstāvju individuālo ietekmi ar Ekopēdas (<http://www.pdf.lv/epeda/epeda.html>) un Klimata kalkulatoru (<http://www.pdf.lv/klimats/>), fiksējiet sākotnējos rezultātus, pēc plāna paredzēto aktivitāšu realizēšanas atkārtojiet izvērtējumu un salīdziniet rezultātus.

PADOMS

Ekopadome ir tā, kas izplāno metodes, bet noteikti noderēs arī pārējo skolas pārstāvju palīdzība (ja viņi nav iesaistīti padomes darbā) – lūdziet, piem., dabaszinātņu, matemātikas, informātikas skolotāju, saimnieciskas daļas vadītāja, direktora, grāmatvedes, pašvaldības pārstāvju u.c. palīdzību.

2. REGULĀRA PĀRRAUDZĪBA UN SAVĀKTĀS INFORMĀCIJAS IZVĒRTĒŠANA.

Īstenojot plānu, jāveic regulāra pārraudzība un savāktās informācijas izvērtēšana. Izvērtēšana galvenokārt notiek Ekopadomes sēdēs, tāpēc ir svarīgi regulāri tikties un sekot līdzi progresam, fiksēt sasniegumus, lai nepieciešamības gadījumā varētu laikus reaģēt un veikt izmaiņas, precizēt plānu un turpināt virzīties uz mērķi.

Svarīgi! Pārraudzības un izvērtēšanas sadaļai jābūt kā vienam no darba punktiem katrā Ekopadomes sanāksmē. Izvērtējiet praktiskās un izglītojošās aktivitātes, savstarpējo sadarbību, komunikāciju, individuālo uzdevumu izpildi un pārējos elementus, kas ir svarīgi sekmīgam komandas darbam.

Nezaudējiet drosmi, ja rezultāti nav tik iepriecinoši, kā gaidījāt – lielākām pārmaiņām vajag vairāk laika!

Vērts zināt! Skolām, kas pretendē uz augstāko programmas apbalvojumu – Zaļo karogu –, ir svarīgi fiksēt kvantitatīvos datus tēmās, kuras ir izietas. To jāturpina darīt arī turpmākajos gados. Lai palīdzētu to realizēt, vides novērtējumā ir izveidota sadaļa **“Ilgtermiņa salīdzinājums”**, kurā varēsiet piefiksēt nepieciešamos datus. Šos datus ir svarīgi fiksēt, lai apkopotu, parādītu gan konkrētas skolas sasniegumus, gan aprēķinātu Ekoskolu programmas kopējo ieguldījumu.

3. VISAS SKOLAS INFORMĒŠANA PAR PANĀKUMIEM.

Pozitīvas izmaiņas iespējamas vien tad, ja visi ir informēti un iesaistīti. Svarīgi vienmēr izcelt un parādīt sasniegumus visai skolai, jo tie panākti kopā.

Ekopadomei ir svarīgi nodrošināt, lai visa skola tiek informēta par sasniegto progresu, attēlojot rezultātus, secinājumus, datus visiem pieejamā veidā (piem., uz ziņojuma dēļa, skolas avīzē, mājaslapā, informējot sapulcēs, audzināšanās stundās utt.).

Svarīgi arī novērtēt, vai informācija sasniedz adresātu, kuri ir efektīvākie informācijas izplatīšanas veidi utt. **Piemēram**, varat rīkot īsu aptauju un noskaidrot, no kuriem avotiem visvairāk uzzina par Ekoskolas aktivitātēm un rezultātiem. Var veikt novērojumus, cik daudz cilvēku nāk pie ekodēļa un lasa izlikto informāciju. Cik daudz cilvēku dalās ar informāciju, spiež „patīk” ekopdomes ierakstiem sociālajos tīklos? Cik skatījumu ir skolas mājaslapai? U.tml.

Svarīgi informēt arī **plašāku sabiedrību par sasniegumiem**, piem., uzrakstot rakstu par paveikto, aicinot uz pasākumiem. Var ieviest labu tradīciju katra gada beigās organizēt Ekoskolas svētkus, kuros nosvin panākto, iesaistot arī apkārtējo sabiedrību. Tas palīdz attīstīt skolas labo tēlu, iedvesmo un motivē arī pārējos rīkoties videi draudzīgi.

Lai pievērstu apkārtējo uzmanību, svarīga ir **novērtējuma procesa un rezultātu vizualizēšana**, piemēram, izmantojot grafiskos simbolus (karodziņi, smaidiņi, ķeksīši, ikšķīši, luksofora aplīši u.tml.). Tas noteikti būs efektīvāk, nekā vienkārši pielikt aprakstu ar rezultātiem.

PIEMĒRS.

Atzīmējiet rīcības plānā pie Ekoskolas ziņojumu dēļa ar zaļu krāsu punktus, kas ir izpildīti pilnībā, ar dzeltenu tos, kas izpildīti daļēji, ar zilu – punktus, pie kā vēl jāstrādā. Sarkanās krāsas atzīme nozīmē trauksmi – kaut kas neveicas tā, kā plānots, tam steidzami jāpievērš uzmanība vai jākorrigē rīcības plāns! Izskatiet visas veiksmes un neveiksmes kārtējā Ekopadomes sēdē!

Rīcība ir bijusi efektīva, ja varat novērot izmaiņas, salīdzinot skolēnu un citu skolas pārstāvju uzvedību, zināšanas, attieksmi laikā, pirms sākt realizēt savu plānu, un konkrētajā brīdī.

Izmantojiet ir citus radošus paņēmienus – veidojiet instalācijas, grafikus, kolāžas, zīmējiet plakātus, organizējiet priekšnesumus, akcijas, video, audio rullīšus utt.!

EKOSKOLU PIEMĒRI:

1) Bērzpils vidusskolas skolas pārstāvju pārvietošanas paradumu izvērtēšana un rezultātu vizualizēšana skolas gaitenī.

2) Gulbenes 1. pirmskolas izglītības iestāde visa gada garumā strādāja ar pārtikas tēmu un veica dažādas praktiskas un izglītojošas aktivitātes. Grafikā redzami rezultāti, kas tika konstatēti, pateicoties atkārtotai iestādes pārstāvju un ģimeņu paradumu izvērtēšanai.

3) Mālpils vidusskolas skolēni izvērtēja pirmskolas bērnu zināšanas par atbildīgu pārtikas patēriņu, uzdodot jautājums un izmantojot simbolus.

4) Dundagas pirmsskolas izglītības iestāde "Kurzemīte", vērtējot palmu eļļas klātbūtni ikdienā patērētos produktos, izmantoja ne tikai simbolus, bet arī praktiskus piemērus.

5) Kādas Ekoskolas Lielbritānijā mērķis bija samazināt papīra patēriņu skolā ar dažādu tematisko aktivitāšu palīdzību. Veicot atkārtotu izvērtēšanu, Eko-

padome konstatēja, ka viņi ir ietaupījuši 24 kastes ar papīru. Lai pievērstu uzmanību un parādītu rezultātu pārējiem, viņi izveidoja instalāciju no tukšām papīra kastēm un izvietoja to pie ekodēļa.

4. NOSVINĒT SASNIEGTOS REZULTĀTUS, VEIKT UZLABOJUMUS UN TURPINĀT IESĀKTO DARBU.

Neaizmirstiet arī nosvinēt savus panākumus, jo jūs esat paveikuši lielisku darbu! Piemēram, var organizēt ekodiskotēku, spēļu vakaru vai doties velopiknikā, laivu braucienā, pārgājienā u.tml. Pareizi motivējot skolēnus, būs vieglāk turpināt iesākto. Slavējiet un ļaujiet visai skolai justies labi par sasniegto!

Tā kā pārraudzības process palīdz ne tikai fiksēt sasniegumus, bet arī laikus pamanīt problēmas, tad šajā gadījumā ir svarīgi atbilstoši rīkoties – saprast problēmas cēloņus un veikt nepieciešamās izmaiņas rīcības plānā, izstrādājot jaunus uzdevumus, kas palīdzēs virzīties uz mērķi. Pēc tam atliek tikai turpināt iesākto darbu, realizējot jaunu uzdevumus, lai sasniegtu iecerētos mērķus.

Ekoskolu programmu labi raksturo nepārtraukts attīstības cikls, kas tiek īstenots, kamēr tiek sasniegts konkrēts mērķis. Pēc tam tiek uzstādīti jauni mērķi un aplis atkārtojas no jauna.

PADOMS

Izmantojiet PDIU metodi, kurā efektīvi risinājumi tiek atrasti, lietojot nepārtrauktu aktivitāšu apli. Aplis ir piemērots jebkādu problēmu risināšanai vai jaunu risinājumu meklēšanai, plānojot rīcības. Četrus PDIU pamata soļus var atkārtot nepārtraukti. Tos atkārtojot, tiek iekustināta pakāpenisku uzlabojumu spirāle.

P- PLĀNOŠANA (*Ang. plan*) informācijas vākšana un aktivitāšu plānošana.

D - DARĪŠANA (*Ang. do*) plānoto uzdevumu veikšana.

I - IZVĒRTĒŠANA (*Ang. check*) sasniegto rezultātu izvērtēšana un salīdzināšana ar plānu, lai pārbaudītu, vai esat uz pareizā ceļa, lai sasniegtu izvirzīto mērķi.

U - UZLABOŠANA (*Ang. act*) ja nav izdevies izpildīt plānoto uzdevumu vai sasniegt plānoto mērķi, jāmeklē problēmas cēloņi un jāpielāgo plāns, lai to uzlabotu.

SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU

*Ekoskolu programmas un vides jautājumu
iekļaušana mācību saturā*

IEVADS

Saikne ar mācību saturu paredz, ka Ekoskolu tēmas un citi vides aizsardzības un ilgtspējīgas attīstības jautājumi tiek iekļauti visos mācību priekšmetos, turklāt papildus skolas tiek mudinātas izvērtēt iespējas un izstrādāt atsevišķas vides izglītības programmas. Svarīgi vēlreiz uzsvērt, ka mācību saturā tiek iekļautas ne tikai Ekoskolu tēmas, bet visa Ekoskolas programmas metodoloģija. Ekoskolu 7 soļi kļūst par neatņemamu daļu no skolas ikdienas dzīves, tai skaitā mācību satura.

Vides tēmām, kas tiek pētītas klasēs, pēc tam jāietekmē veids, kā norit skolas dzīve. Tam, ko nolemsiet pētīt stundās, jābūt saistītam ar rīcības plānu un videi draudzīgu uzvedību, ko vēlaties veicināt skolas un ikdienas dzīvē. Saikne jāizmanto kā papildu veids, kas palīdz informēt un izglīt skolēnus par konstatētajām problēmām un veicināt rīcību vides labā.

KĀDĒĻ JĀVEIDO SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU?

Skolu pamatmērķis ir izglītības iegūšana, tāpēc lielākā daļa laika tiek veltīta, tieši gūstot jaunas zināšanas mācību stundās. Pastāvīga vides jautājumu iekļaušana mācību laikā ir ļoti svarīga, lai ļautu skolēniem saprast visas detaļas – kāpēc jāaizsargā vide un kas tieši jādara. Ar laiku, integrējot vides jautājumus mācību saturā, ir iespējams uzlabot arī skolēnu sekmes, mācot svarīgus tematus jauniešiem aizraujošā veidā.

Saiknes ar mācību satura mērķis – iekļaut Ekoskolu programmas 7 elementus un tēmas mācību saturā, lai skolēni varētu iegūt zināšanas un izpratni par vidi un ar to saistītām problēmām, attīstīt vides aizsardzības problēmu risināšanai nepieciešamās prasmes un iemaņas, spēju un motivāciju rīkoties vides labā.

Vides tēmas un ilgtspējīgas attīstības jautājumus, līdzīgi kā drošības un veselības tēmas, nepieciešams iekļaut visās valsts pamatizglītības programmās. Līdzīgi arī vidējās izglītības standartu mērķi ir veicināt izglītojamā aktīvu līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā, integrējot mācību saturā vides un ilgtspējīgas attīstības jautājumus. Tāpat arī pirmsskolas izglītības iestāžu vadlīniju mācību mērķi un uzdevumi paredz pozitīvas attieksmes veidošanos bērnam pašam pret sevi, citiem cilvēkiem un apkārtējo vidi.

Ekoskolu programma ir praktisks instruments, kas var palīdzēt integrēt un attīstīt vides izglītību skolā un neformālās izglītības līmenī arī ārpus tās, izglītojot vietējo sabiedrību. Ekoskolu programma veicina gan teorētiskas zināšanas, gan nodrošina nepieciešamās prasmes un iemaņas, attīsta attieksmi un motivāciju turpmākai rīcībai, nodrošinot praktiskas izpausmes iespējas.

EKOPADOMES UZDEVUMI, VEICINOT SAIKNI AR MĀCĪBU SATURU:

UZDEVUMS

Ekopadome izvērtē gada tēmas un citu Ekoskolu tēmu iekļaušanu mācību saturā, atsevišķas vides izglītības programmas izstrādes iespējas.

Ekopadome veicina Ekoskolu metodoloģijas/ 7 elementu integrēšanu mācību saturā.

Jūsu izvēlētajā gada tēma un citas Ekoskolu tēmas tiek iekļautas mācību saturā dažādos priekšmetos un klašu grupās. Jācenšas panākt Ekoskolu tēmu un ilgtspējīgas attīstības jautājumu integrāciju visos mācību priekšmetos.

Ekopadome izvērtē vidi ārpus skolas telpām un tās pielietošanas iespējas mācību procesā.

KĀDĒĻ?

Šis uzdevums ir pamatā Ekoskolu programmas saiknei ar mācību saturu. Skolēniem ir jāapgūst noteiktas zināšanas un prasmes vides tēmās, ar ko mēs ikdienā saskaramies, lai varētu pieņemt atbildīgus lēmumus, spētu plānot un īstenot pārmaiņas savā dzīvē.

- Jo vairāk Ekoskolu programma tiks sasaistīta ar mācību procesu, jo lielāki būs panākumi. Svarīgi ne tikai integrēt vides tēmas, bet arī pašu metodoloģiju – vides novērtējuma, rīcības plāna, pārraudzības un izvērtēšanas procesa un citu elementu soļus.
- Tas ne tikai atvieglo programmas realizēšanu, bet arī palīdz attīstīt obligātās mācību programmas standartā paredzētās prasmes – veicina radošo un intelektuālo spēju attīstību, pilnveido, komunikatīvās, izziņas, problēmsituāciju risināšanas un citas prasmes.

Mācību procesā svarīgi integrēt tieši gada tēmu, lai skolēniem veidotos labāka izpratne par konkrētā gada prioritātēm, konstatētajām problēmām un plānotās rīcības nepieciešamību. Tas palīdzēs arī radīt jaunas, kvalitatīvākas idejas, kādus pasākumus organizēt, kā tos uzlabot, ko izziņāt un uzlabot.

Ārtelpu izglītība ir viens no svarīgākajiem vides izglītības pamatiem. Mācības pēc iespējas tuvāk dabai arī priekšmetos, kas tieši nav saistīti ar dabaszinībām, uzlabo skolēnu labsajūtu un sašnīgumus mācībās, kā arī veicina dabas vērtību apzināšanos.

Ekopadome izstrādā priekšlikumus par tēmām/virzieniem, ko varētu iekļaut mācību saturā, tai skaitā apgūt ārpus skolas telpām. Skolotāji ir atbildīgi par saiknes veidošanu ar formālo mācību programmu, jaunieši vairāk atbild par neformālo, bet arī iesaka idejas, par ko gribētu uzzināt konkrētā mācību priekšmeta ietvaros.

Skolēnu veidots mācību saturs ar uzsvāru uz vides jautājumiem ļauj skolēniem uzņemties atbildību un papildu plānošanas prasmēm rada lielāku motivāciju apgūt mācību tēmas.

Skolā ir konkrēts cilvēks, kas atbild par vides izglītību.

Svarīgi, ka pedagogi zina, pie kā vērsties, ja vēlas palīdzību vides jautājumu integrēšanai savās mācību stundās. Visdrīzāk – tas būs Ekoskolas koordinators skolā vai kāds skolotājs no Ekopadomes.

KĀ TIEK VEIDOTA SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU?

Galvenais atslēgas vārds ir **integrācija**! Tas nozīmē:

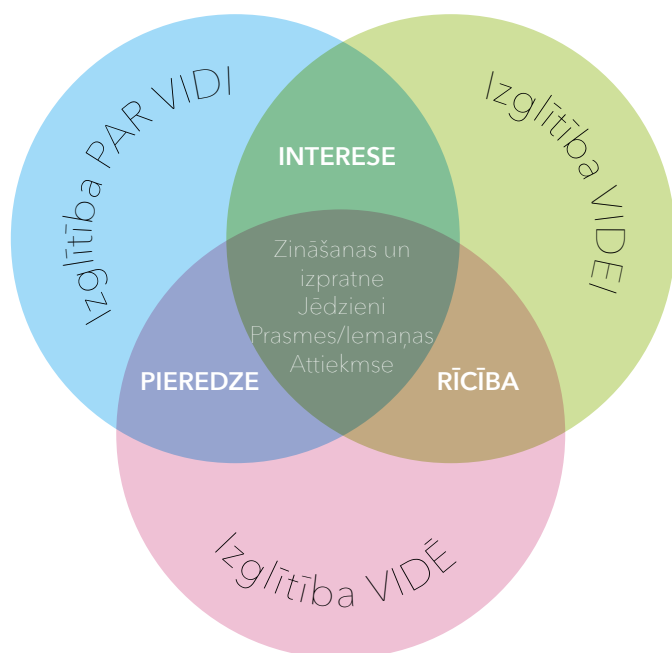
- vienotas un savstarpēji saistītas pieejas īstenošana visos mācību priekšmetos, kas piedāvā ne tikai zināšanas, bet arī daudzveidīgu prasmju apguvi un attieksmes veidošanu, rada motivāciju rīkoties;
- teorētisko zināšanu tuvināšana reālajai dzīvei, ikdienas pieredzes izmantošana mācībās, problēmorientēta un rīcīborientēta mācīšanās;
- sadarbības attīstīšana, uz skolēna mijiedarbi ar skolotāju vērsta izglītība, kas apmierina skolēna nākotnes vajadzības, attīsta kompetenci atbilstoši rīkoties strauji mainīgā pasaulē.

Saikne ar mācību saturu palīdz domāt plašāk, saskatīt kopsakarības, tiešā veidā nostiprināt bērnos un jauniešos izpratni par vidi un tās aizsardzību. Svarīgi, ka Ekoskolas aktuālie jautājumi tiek kopīgi apspriesti jau katra mācību gada sākumā, dodot pedagogiem laiku nolemt, kā savos mācību plānos integrēt vides aizsardzības tematus (nevis veltīt tiem papildu stundas!). Šim Ekoskolu elementam ir vistiešākā saikne ar vides izglītības veicināšanu izglītības iestādē. Ieviešot skolā Ekoskolu programmu, jāietver visas vides izglītības pamatsastāvdaļas⁵:

- izglītība par vidi notiek mācību stundu un neformālās izglītības aktivitāšu ietvaros, kurās notiek zināšanu apguve un izpratnes veidošana par vidi un ar to saistītiem procesiem, uzsverot lietu, parādību savstarpējo saistību un mijiedarbību;

⁵ Palmer J. A., *Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise*, London : New York : Routledge, 1998, 284. p.

- izglītība vidē notiek ārpus skolas vai klases, atrodoties pētāmajā vidē, kurā iegūtās zināšanas tiek pārbaudītas praksē, attīstot jaunas zināšanas, gūstot pieredzi, prasmes un iemaņas. Tāpēc Ekopadomei jāizvērtē vide ārpus skolas telpām un tās izmantošanas iespējas mācību procesā, jāizstrādā priekšlikumi par tēmām/virzieniem, ko varētu iekļaut mācību saturā un apgūt ārpus skolas un ierastajām klašu telpām. Kopumā visi Ekoskolu programmas 7 soļi tiek realizēti, atrodoties pētāmajā vidē, risinot ar skolas vidi un apkārtni saistītas problēmas, attīstot jaunas iniciatīvas, kas tieši skar skolas pārstāvjus un vietējo sabiedrību un, globāli vērtējot, planētu kopumā;
- izglītība vidē ir praktiska iespēja rīkoties vides labā, izmantojot gūtās zināšanas, prasmes un iemaņas, lai mazinātu vides slodzi, uzlabotu vides kvalitāti un saglabātu esošo vidi. Ekoskolai jānodrošina iespēja rīkoties videi draudzīgi.

Modelis parāda, kā, mācoties **par vidi**, skolēni attīsta savu interesi un, darbojoties **vidē**, iegūst tiešu pieredzi. Līdz ar to rodas personiska attieksme un atbildība par savu rīcību attiecībā pret **vidi**. To visu skata kā vienotu sistēmu.

Jo vairāk Ekoskolu programma tiek saistīta ar dažādiem mācību priekšmetiem un klašu grupām, jo lielāki ir panākumi. Ekoskolām ir iespēja integrēt vides izglītības jautājumus mācību saturā daudzos priekšmetos un dažādos līmeņos. Tabulā ieskicētas tikai dažas idejas virzieniem, kurus var pielāgot Ekoskolu tēmām.

Dabaszinības (sākumskola), fizika, ķīmija, bioloģija, vēsture un ģeogrāfija (pamatskola un vidusskola):

- materiālu un to īpašību pētīšana;
- novērojumu veikšana un datu ievākšana par vides problēmu;
- zinātniskās metodes apguve problēmsituāciju risināšanai;
- iespējams veidot aptaujas, intervijas, lai uzzinātu vairāk par konkrētu vides problēmu (piemēram, (ne)efektīvu transporta izmantošanu, (ne)atbildīgiem pārtikas patēriņa paradumiem);
- skolēni var izvērtēt resursu efektīvu/neefektīvu patēriņu, noskaidrot, cik daudz tiek zaudēts vai ietaupīts (enerģijas, ūdens, radīti, samazināti atkritumu apjomi u.tml.);
- ideju efektīvas paušanas attīstīšana, ziņojumu rakstīšana un prezentēšana;
- kritiskas izpratnes par vides problēmām vietējā un globālā mērogā attīstīšana;
- dabīgas un cilvēka veidotas vides pētīšana (ilgtspējīga resursu pārvaldīšana utt.);
- iespējams izpētīt dažādas dzīvotnes (piemēram, upi, mežu, skolas pagalmu) un adaptācijas veidus, kas raksturīgi tajās mītošajiem augiem un dzīvniekiem;
- iespējams pētīt/veidot skolas teritorijas kartes, izmantojot simbolus, lai iezīmētu svarīgas vietas;
- vides ietekme uz cilvēka veselību dažādos vēstures periodos, vides aizsardzības vēsture;
- skolēni var izmantot fotogrāfijas, dokumentus, stāstījumus un citus informācijas avotus, lai atspoguļotu, kā laika gaitā mainījušās vietas un cilvēku dzīvesveids.

Sociālās zinības, ētika un audzināšana (sākumskola un pamatskola), veselības mācība, politika un audzināšana, sports (vidusskola):

- cilvēka un vides mijiedarbības izprašana;
- personīgās attīstības un labklājības attīstīšana, nekaitējot videi;
- pilsoniskās aktivitātes, personīgas un sabiedriskas atbildības izjūtas attīstīšana, vides aktivisms;
- komunikācijas, sadarbības un kopīga darba prasmju attīstīšana;
- mediju lietotprasmes veicināšana;
- skolēni var mācīties, kā uzturēt aktīvu un veselīgu, videi draudzīgu dzīvesveidu, izmantojot konkrētu gadījumu izpēti, diskusijas, debates, skatīties video un klausīties dziesmas;
- iespējams plānot projektus, kas veicina atbildīgu pārtikas patēriņu;
- var veidot un veikt aptaujas, lai noskaidrotu skolēnu un skolas kolektīva patēriņa paradumus;
- ar tēmu saistītu sacensību organizēšana sportā (velobraukšanas, ekoorientēšanas ar tematiskiem uzdevumiem).

Mūzika:

- mūzikas instrumentu gatavošana no otrreiz izmantotajiem materiāliem;
- vides problēmas var interpretēt teātra un dejas izrādēs, mūzikā;
- var rīkot mākslas festivālus un izstādes, kur tiek svinēti skolas panākumi.

Vizuālā māksla un mājturība:

- instalāciju, sienu gleznojumu un auduma izstrādājumu (apģērbu, somu u.tml.) veidošana, lai veicinātu izpratni par vides jautājumiem, nodotu vides izglītības vēstījumu apkārtējai sabiedrībai;
- iespējams veidot skrejlapas, uzlīmes un piespraudes, kas atbalsta dažādas vides iniciatīvas un kampaņas;
- atkritumu šķirošanas konteineru, komposta kastes dizaina veidošana un būvēšana, ņemot vērā dažādo atkritumu veidu īpatnības;
- velonovietnes projektēšana un izveide;
- sporta inventāra izveide no otrreizējiem materiāliem;
- videi draudzīgu recepšu apgūšana, ēst gatavošanas prasmju attīstīšana.

Valodas (tostarp dzimtā valoda):

- vides problemātika kā avots eseju, dzejoļu un citu rakstu darbu tēmām (skolēni var iepazīties ar kādu no Ekoskolu tēmām, lai rakstītu eseju, dzejoli vai vēstuli, kurā skaidro savas raizes vai cerības konkrētas vides problēmas kontekstā. Var rakstīt vēstules, piem., politiķiem, izglītības darbiniekiem, pašvaldības pārstāvjiem, sabiedrībā pazīstamiem cilvēkiem, avižu redaktoriem, uzņēmējiem, aktualizējot kādu vides problēmu skolā vai apkārtējā sabiedrībā;
- uzdevumos iespējams koncentrēties uz dažādu vides problēmu dažādu aspektu apspriešanu. To iespējams darīt, izmantojot rakstus avīzēs, žurnālos, kā arī citas publikācijas. Skolēni var veikt lasītprasmes pārbaudes uzdevumus par konkrētu tekstu;
- komunikācijas un publiskās runas prasmju attīstīšana;
- iespēja plānot daudzveidīgus uzdevumus ar runāšanu un rakstīšanu, kas saistīti ar vides tēmām.

Matemātika un informātika:

- ar vides problemātiku saistītu reālās dzīves situāciju izmantošana matemātikas uzdevumos;
- var veikt konkrētu vides parametru aprēķinus (piemēram, aprēķināt meža saražotā skābekļa daudzumu, oglekļa pēdu, slēpto ūdens patēriņu, transporta saražoto izplūdes gāzu apjomu utt.);
- iespējams plānot un aprēķināt finansējumu kādiem vides aizsardzības pasākumiem vai izglītojošām akcijām, finanšu ietaupījumus efektīva patēriņa rezultātā;
- grafiku un diagrammu veidošanas apgūšana, datubāzu un IKT rīku lietošana (iespējams veidot un veikt aptaujas, rezultātus apkopojot un prezentējot kā diagrammas vai grafikus);
- izklājlapu programmu lietošana, lai sakārtotu un prezentētu pētījuma rezultātus;
- publikāciju programmu lietošana, lai publicētu ziņojumus;
- prezentāciju programmu lietošana, lai sagatavotu prezentācijas par konkrētiem projektiem.

SASAISTE AR MĀCĪBU SATURU

SOLI PA SOLIM!

1. SKOLOTĀJU IEPAZĪSTINĀŠANA AR EKOSKOLU PROGRAMMU UN TĒMĀM.

Saikne ar mācību saturu ir Ekoskolu elements, kura ieviešanā šoreiz skolotājiem ir lielāka loma nekā skolēniem. Bez skolotāju iesaistes Ekopadome nespēs realizēt saikni ar mācību saturu, tāpēc pirmais solis, veidojot šo saikni, ir iepazīstināt skolotājus ar Ekoskolu tēmām un 7 programmas elementiem. To varēs izdarīt ar šī materiāla, tajā iekļauto tēmu lapu un katrai tēmai izstrādātu metodisko materiālu palīdzību. Katrā no tiem atradīsiet Ekoskolu mērķus, uz kuriem jāvirzās, strādājot ar tēmu.

Svarīgi! Integrēt tieši gada tēmu, jo ar to visvairāk strādāsiet, bērniem jāpalīdz saprast, kāpēc tas ir nozīmīgi.

Mācību procesā jāintegrē arī programmas elementi – vides novērtējuma, rīcības plāna process, vides kodeksa izstrāde utt. Piemēram, sociālās zinībās attīstīt komunikācijas prasmes ar intervēšanas, anketēšanas palīdzību, kas noder vides novērtējumam, pārraudzības un izvērtēšanas procesam; matemātikā, informātikā – attīstīt skaitļošanas, analītiskās, dizaina prasmes, apstrādājot vides novērtējumā, pārraudzībā un izvērtēšanā savāktos datus; mākslā – vizualizēt vides kodeksu; valodās – apspriest konstatētās problēmas un izvirzīt prioritātes, veidot rakstus skolas avīzei, mājaslapai utt.

Svarīgi par Ekoskolu elementu integrēšanu mācību procesā vienoties jau pirmajā tikšanās reizē gada sākumā.

Tātad...

- Jāapskatās iepriekšējā gada vides novērtējums un jāsaprot, kura tēma šogad varētu būt galvenā, proti – kurā jomā konstatēts visvairāk problēmu, kuras varētu risināt šogad. Jaunās skolas var izvēlēties tēmu, kura šķiet aktuālāka un pazīstamāka. Tad, kad vides novērtējums tiks atjaunots vai paveikts, varēsiet tēmu integrācijas plānu vēl precizēt.

PADOMS

Vislabāk par nākamā gada tēmu izlemt gada beigās, kad veiksiet pēdējo izvērtēšanu un rezultātu apkopošanu.

- Kad gada tēma ir noskaidrota, svarīgi visam skolas pedagoģiskajam kolektīvam satikties, izrunāt par Ekoskolu elementu integrēšanu un plānoto gada tēmu. Tā var būt kāda jau ierastā tikšanās reize pirms jaunā mācību gada vai – labāk! – Ekopadomes ierosināta, neformālā gaisotnē organizēta tikšanās ar tēju un kopīgu plānošanu.

Svarīgi skolotājām palīdzēt saprast, ka Ekoskolu programma ir visas skolas kopīga lieta, palīdzēt kolēģiem saskatīt, kas jau tiek darīts atbilstoši Ekoskolu programmai, un vienkāršus veidus, kā uzlabot procesu. Uzsvērt, ka šis process palīdz attīstīt bērna zināšanas, vērtības, prasmes un motivē rīkoties. Lieku reizi atgādināt par pedagoga svarīgo lomu bērna

personības attīstībā. Vārdu sakot – vispirms mēģināt motivēt kolēģus un tad ķerties pie darbiem. Skolotāji jāuzrunā mācību gada sākumā – pirms tiek sastādīti tematiskie plāni. Saikne ar mācību priekšmetiem tiek sākotnēji plānota jau ierastajos tematiskos plānos, palielinot to pievienoto vērtību, padarot interesantākus un pietuvinātus ikdienas dzīvei. Pēc tam visas Ekoskolu tēmu un elementu iestrādes tiek apkopotas Ekoskolu tēmu integrācijas plānā (skat. nākamo soli!), piemēram, papildinot jau esošās stundas ar vides izglītības aspektiem, izceļot tēmas, kas jau ir saistītas.

PADOMS

Lai tēmas nepārklātos, svarīgi pirmajā reizē tās savstarpēji sadalīt. Tā kā mācību saturā pamatā tiek integrēta gada tēma, tad var sadalīt konkrētas tēmas mērķus, virzienus, saiknes piemērus un attiecīgi plānot stundas. Arī citās Ekoskolu vai obligātajā mācību saturā paredzētās tēmās jāmēģina veidot saikni ar gada tēmu, jāizvērtē, vai un kā plānotās stundas palīdzēs sasniegt Ekoskolu mērķus un mācību uzdevumus. Ar laiku sapratīsiet, ka galvenais ir iemācīties atrast pareizo uzsvāru, parādīt jau zināmo lietu saikni ar vides jautājumiem!

Saiknes plānošana ir komandas darbs, un procesā nozīmīga ir skolotāju savstarpējā sadarbība, starppriekšmetu saiknes veidošana. Svarīgi, lai plānotās stundas būtu pēc iespējas pietuvinātas reālajai dzīvei, palīdzētu veidot izpratni un attīstīt prasmes, kas nepieciešamas, lai rīkotos videi draudzīgi. Jāskatās gan, kā stundas attiecas uz gada tēmu, gan palīdz attīstīt kritisko domāšanu, radošumu, sadarbību, problēmu risināšanas un citas prasmes.

Piemērs (gada tēma un jūsu izvirzītie mērķi mācībās).

Veidojot mācību plānus, ļoti svarīgi to nedarīt katram skolotājam atsevišķi – tas nozīmē, ka tiks apskatīti ļoti daudzi vides temati (no kuriem daļa var būt ļoti netieši saistīti), bet pietrūks iedziļināšanās un saiknes ar rīkotajiem pasākumiem. Tā vietā jāpastāsta visiem iesaistītajiem par skolas izvēlēto gada tēmu un gada svarīgākajiem mērķiem.

Piemēram, ja skola vēlas mācīt skolēniem samazināt atkritumu daudzumu un mazāk pirkt palmu eļļas produktus, būtu vērtīgi, ja skolotāji:

- matemātikā uzdotu aprēķināt, pēc cik gadiem būs izcirsti visi lietusmeži, ja palmu eļļas ražošana turpinās izplesties tikpat strauji, kā līdz šim;
- latviešu valodā (literatūrā) uzdotu rakstīt argumentētu eseju par to, vai Latvijā būtu jāaizliedz plastmasas maisiņi;
- angļu valodā iepazītos ar jūras piesārņojošo atkritumu (*marine litter*) problēmu pasaulē un sagatavotu par to dialogus;
- bioloģijā apspriestu dzīvotņu iznīcināšanas (piemēram, palmu eļļas ieguves nolūkos) lomu bioloģiskās daudzveidības samazināšanā;
- ķīmijā runātu par to, kā tiek veidoti polimēri ikdienā lietojamajā plastmasā un kādēļ tie tik lēni sadalās dabā.

Šādā veidā, ja jūs rīkosiet divus Ekopadomes pasākumus (par palmu eļļu un iepakojuma samazināšanu iepērkoties), skolēni jau zinās, kādēļ tās ir svarīgas tēmas, kam pievērst uzmanību. Svarīgi arī dalīties ar kolēģiem informācijā par to, kad plānoti konkrēti pasākumi, lai tematiskās stundas būtu tiem pēc iespējas tuvākas.

KĀ MOTIVĒT CĪTUS SKOLOTĀJUS?

Bieži vien jums var nākties saskarties ar nepatiku no pedagogu puses par kaut ko, kas tiek uzverts kā papildu pienākums. Lai mazinātu negatīvo attieksmi, ir vairākas lietas, ko varat darīt.

Pirmkārt, dalieties ar mācību materiāliem! Izmantojiet mūsu sagatavotās formas, kā arī pie katras iespējas apmainieties ar idejām no citu Ekoskolu skolotājiem. Gatavi stundu plāni noteikti aiztaupīs pedagogiem pūliņus!

Otrkārt, uzsveriet integrācijas lomu! Skaidri norādiet, ka vides tēmas nav jāvada kā atsevišķas mācību stundas, bet jāizmanto kā papildinājums jau ieplānoto tēmu apgūvē. Ar laiku skolotāji paši pamanīs, ka vides tēmu integrēšana pēc pirmajiem gadiem vairs neprasa gandrīz nekādu piepūli un padara mācības skolēniem interesantākas. Integrēt var visu un visur! Jo īpaši vides jautājums, kas ir visam pamatā. Dažus piemērus atradīsiet nākamajā saiknes solī, tēmu lapās un metodiskajos materiālos.

Treškārt, informējiet visus par Ekoskolas plāniem savlaicīgi! Nekad neejiet pie pedagogiem īsi pirms pasākuma ar lūgumu iekļaut papildu stundas savos plānos – tā tikai varat vairot kāda nepatiku pret Ekoskolu principiem.

Un noslēgumā – pie katras iespējas skaidrojiet par ieguvumiem, ko jūsu skola un katrs skolēns var iegūt no Ekoskolu programmas! Rādiet datus par ietaupījumiem resursiem un naudu. Atgādiniet par mediju un vecāku pieaugošo interesi par skolas pasākumiem. Centieties novērtēt skolēnu uzvedības maiņu kopš darbošanās programmā. Sadarbībā ar skolas vadību regulāri atgādiniet, kādēļ jums šķiet svarīga dalība programmā un ko tā nozīmē skolas un bērnu attīstībai.

2. EKOSKOLU TĒMU INTEGRĀCIJAS PLĀNA SASTĀDĪŠANA.

Kad skolotāju individuālie tematiskie plāni ir sastādīti un saikne, idejas ir piefiksētas, ir jāsanāk kopā vēlreiz un jāvienojas par Ekoskolu tēmu integrācijas galīgo plānu.

PADOMS

Vislabāk otro reizi tikties, kad ir paveikts/atjaunots vides novērtējums un izveidots rīcības plāns, jo tad būs precizētas skolas šī gada prioritātes un būs vieglāk saprast nianšes, kas jāizceļ mācību saturā. Atcerieties, ka vides novērtējuma, rīcības plāna process arī tiek integrēts mācību saturā (par to tiek nolemts pirmajā reizē).

Pirms tikšanās reizes skolotāji iesūta Ekopadomei plānotās Ekoskolu tēmu saiknes vai savus tematiskos plānus, bet, lai būtu vieglāk apkopot, svarīgi izcelt vides jomas. Ekoskolām ir izstrādāta un pieejama elektroniska forma, ko var aizpildīt internetā. Ja skolotāji būs gatavi to aizpildīt, tad tas ļoti atvieglos apkopošanas darbu Ekopadomei.

Piemēram, Ekoskolu tēmu iekļaušana mācību saturā **Remtes pamatskolā** uzskatāmi redzama katra skolotāja mācību plānos, kur attiecīgās tēmas skolotāji atzīmē ar zaļu punktiņu. Lai Ekopadome varētu plānus apkopot, svarīgi norādīt (šis ietvars skolotājiem tiek iedots pirmajā tikšanās reizē, būs pieejams arī elektroniskā formā):

Ekoskolas tēma	Mācību priekšmets	Klase	Īss stundas apraksts. Kādā veidā konkrētā tēma tiks iekļauta mācību saturā (kā tiks sasniegti mācību satura mērķi un uzdevumi)?	Kāds ir sagaidāmais rezultāts?	Kā izvērtēsiet rezultātu, uzstādīto mērķu sasniegšanu?
1...	1...	1...	1...	1...	1...

PADOMS

Integrācijas plāna formu un aizpildītus piemērus, kā arī norādījumus par elektronisko formu, kuru skolotāji varēs pildīt internetā, atradīsiet materiāla pielikumā.

TIKŠANĀS REIZĒ:

- Ekopadome prezentē vides novērtējuma rezultātus un rīcības plānu, izvirzītos mērķus un plānotās aktivitātes;
- tiek izrunātas pašreizējās idejas saiknei ar mācību saturu un izvērtēts, vai un kādi nepieciešami uzlabojumi. Vai pašreizējais plāns palīdzēs sasniegt Ekoskolu tēmu praktiskos un izglītojošos mērķus, uzlabos mācību procesu, attīstīs nepieciešamās prasmes, palīdzēs saskatīt skolas vidē eksistējošas problēmas (cēloņus, sekas) un iespējamus, nepieciešamos risinājumus?

Pēc tikšanās Ekopadome apkopo visus ieteikumus, izveido galīgo plānu un izsūta skolotājiem.

Jāatceras, ka saikne ar mācību saturu sasaistās ar Ekoskolas mērķiem, ko vēlaties sasniegt. Jo vairāk skaidrosiet stundās, kāpēc tas ir svarīgi, jo lielāka būs bērnu izpratne un motivācija novērst vides novērtējumā konstatētās problēmas, piedalīties, realizēt rīcības plānā paredzētās aktivitātes, ievērot vides kodeksā minētos principus, iesaistīties Ekopadomes darbā utt.

PIEMĒRS.

Pirmsskolas viens no mērķim, strādājot ar pārtikas tēmu, bija veicināt godīgās tirdzniecības (*angl. – Fair trade*) produktu atpazīšanu un izmantošanu. Lai to panāktu, tika pārveidots lomu spēļu laukums, kur tika izveidots nevis vienkāršs veikals, bet godīgās tirdzniecības veikals ar visiem produktiem un atbilstošiem logo. Bērni tādējādi, spēlējot lomu spēles, iemācījās atpazīt godīgās tirdzniecības zīmi. Savukārt rotaļnodarbībā viņi uzzināja tās nozīmi. Rezultātā vecāki tika mudināti par to aizdomāties un īstā veikalā izvēlēties godīgās tirdzniecības produktus.

Vidusskolas mērķis bija veicināt, lai pēc iespējas vairāk skolas pārstāvju dotos uz skolu kājām vai ar velosipēdu. Mērķis tika sasaistīts ar mācību procesu: ģeogrāfijā tika veidotas kartes ar labākajiem maršrutiem, izpētīti piesārņojuma cēloņi un sekas; vizuālajā mākslā tika veidoti plakāti; mājturībā izveidota velonovietnes konstrukcija; ķīmijā tika izpētīts izplūdes gāzu sastāvs un ietekme uz veselību; sportā tika organizētas velobraukšanas sacensības; informātikā un matemātikā tika integrēts pārraudzības un izvērtēšanas process, izvērtējot un grafikos attēlojot izmaiņas, kas panāktas.

Svarīgi! Sastādot plānu, jāparedz mācību stundas, kas notiks ārpus skolas, jeb jāveicina ārtelpu izglītība.

Ārtelpu izglītību var īstenot dažādos veidos – ierīkojot īpaši pielāgotu āra klasi vai izmantojot dabās teritorijas skolas apkārtnē. Padomājiet par iespējām aprīkot āra klasi ar jumtu – tas dos iespēju doties ārā arī lietainā laikā, ko noteikti vajag izmantot. Āra klasi iespējams izmantot ne tikai mācībām, bet arī atpūtai un kopīgiem pasākumiem. Āra klase var būt arī pārvietojama (**piemēram, Limbažu 3. vidusskolā** klase sastāv no pārnēsājamiem soliņiem un mobilajām tāfelītēm; koka soliņus un tāfelītes skolēni izgatavoja paši). Nodarbības var vadīt pļavā, parkā, ezermalā u.c. vietās – atbilstoši tēmai un veicamajam uzdevumam.

Četri iemesli mācībām ārtelpās:

- **Labāki mācību rezultāti.** Lai arī sākumā var likties, ka jauniešiem traucē nepierastā mācību vide, to ar laiku atsvēr lielāka motivācija un uzmanības piesaiste, ko var nodrošināt dabiskā vide;
- **Labāka veselība.** Pieredze Skandināvijas valstīs liecina, ka, izmantojot āra nodarbības, bērni skolas dienā kustas aptuveni divas reizes vairāk. Tas gan stiprina veselību, gan palīdz uzturēt labu garastāvokli, kā arī papildus stiprina mācīšanās spējas;
- **Mācību metožu dažādošana.** Mācības ārpus klases rada iespēju izmantot jaunas mācību metodes, kas ir svarīgi tēmas vispusīgai apguvei un dažādu prasmju attīstīšanai;
- **Labāka izpratne par vidi.** Mācoties ārtelpās, skolēni iegūst papildu zināšanas par sugām, dzīvotnēm un dabas elementiem savā apkārtnē. Tas ir svarīgs solis ceļā uz vēlmi aizsargāt dabas vērtības.

PADOMS

Papildu idejas un plašāku ieskatu, kā un kāpēc īstenot ārtelpu izglītību, var gūt metodiskajos materiālos "Skolas vide un apkārtnē" un "Bioloģiskā dzveidība"⁶.

PIEMĒRI.

Ekoskolās vismaz dažām mācību stundām gadā jānotiek ārpus skolas, bet ir Ekoskolas, kurās āra apmācību process ir izplānots un notiek regulāri. Piemēram, **Ogresgala pamatskolas** skolas apkārtnē ir ilgstoši, mērķtiecīgi veidota āra apmācībām – izveidota „kukaiņu viesnīca”, āra klase dažādu vides procesu izpētei un jebkurai mācību stundas realizēšanai ārā. **Cēsu 5. pirmsskolas izglītības iestādes** bērni vismaz reizi nedēļā dodas pētīt vidi ārpus iestādes – viņi ir izveidojuši dabas izpētes stūrīti, atstājuši nepļautu zāles stūri izpētes vajadzībām, pēta tuvākās apkārtnes augus un putnus. **Daugmales pamatskolā** katrs skolotājs mēģina vismaz vienu mācību stundu gadā novadīt ārā.

3. PLĀNA REALIZĒŠANA - EKOSKOLU TĒMU INTEGRĀCIJA MĀCĪBU STUNDĀS.

Kad plāns ir sastādīts, tad atliek to realizēt, procesā sekojot līdzi, vai tiek sasniegts plānotais rezultāts, vai nepieciešami kādi uzlabojumi. Realizējot plānu, noteikti radīsies papildu idejas, kā mācību stundas pilnveidot un teoriju pārvērst praksē.

Svarīgi! Kaut arī lielākā loma šī elementa realizēšanā ir skolotājiem, tomēr arī jauniešiem, it īpaši Ekopadomes pārstāvjiem, ir jāļauj izteikt savas domas, ieteikumus mācību saturam.

PADOMS

Stundu vēlams sadalīt 3 daļās:

- 1) motivējošā aktivitāte stundas sākumā. Aktivitātes mērķis ir apkopot un apzināt skolēnu zināšanas par tēmu, vēlams tās arī pierakstīt;
- 2) izzinošā aktivitāte, kura dod skolēniem informāciju un prasmes saistībā ar apskatāmo jautājumu;
- 3) refleksijas aktivitāte, kuras laikā skolēni parāda savu izpratni par tēmu, tiek mudināti novērtēt savas jauniegūtās zināšanas un gūto pieredzi.

Ekopadomes jaunieši var ierosināt kādas tēmas aktualizēšanu mācību stundās (piem., pirms tematiskā pasākuma vai gadījumā, ja pārraudzības un izvērtēšanas procesā tiek konstatētas problēmas, nepieciešams izglītēt par kādu aktuālu jautājumu). Bet to ir svarīgi darīt savlaicīgi, lai skolotāji varētu sagatavoties.

Mācību stundu ietvaros var veidot arī nelielas aptaujas, diskusijas par tēmām, ko skolēni gribētu vairāk izpētīt, kas viņus interesē Ekoskolu gada tēmas ietvaros, bet to var darīt arī tad, kad ir jau bijis pietiekams ieskats tēmā. Ja bērni tiks uzklauti, viņi to ļoti novērtēs. Jauniešiem bieži vien pietrūkst iespēju izpausties, lai gan, protams, arī motivācijas trūkums, pasivitāte atsevišķos gadījumos ir problēma, ko varētu risināt, skolotājiem ieviešot neformālās izglītības metodes mācību procesā.

⁶ Materiāls pieejams Vides izglītības fonda mājaslapā <http://www.videsfonds.lv/lv/Ekoskolas>.

4. REZULTĀTU APKOPOŠANA.

Mācību gada beigās Ekopadomei ir svarīgi veikt nelielu zināšanu un attieksmes aptauju, kas palīdzēs izvērtēt izglītojošo aktivitāšu, saiknes ar mācību saturu rezultātus (skat. padomus pārraudzības un izvērtēšanas nodaļā).

Pēc tam ir vērts vēlreiz sanākt kopā un izvērtēt, kas ir izdevies, cik daudz sanācis realizēt no plānotā, kāds rezultāts sasniegts, ko nākamajā gadā varētu darīt savādāk, un, protams, nosvinēt panākto.

PADOMS

Ekopadome var apkopot stundu plānus, kas visvairāk patika skolēniem, veidot labās prakses krātuvī, kas noderēs turpmāk gan pašiem, gan citām Ekoskolām. Materiāla pielikumā atradīsiet stundas plāna formu, ko skolotāji var izmantot, plānojot savas stundas.

PIEMĒRI.

Cēsu 5. pirmsskolas izglītības iestāde gada tēma "Ūdens" tika integrēta visos mācību priekšmetos. Katra skolotāja izstrādāja vielas sadali visam mācību gadam, katram vecuma posmam, lai to gada laikā realizētu integrētajās rotaļnodarbībās. Gada beigās vielas sadali apkopoja gadagrāmātā "Ūdens".

Limbažu 3. vidusskola mācību gada beigās izveidoja darba pieredzes mapī ar stundu aprakstiem par pamattēmu un citām tēmām.

5. EKOSKOLU MĀCĪBU SATURA PLĀNA ATJAUNOŠANA NĀKAMAJĀ GADĀ.

Nākamajā gadā soļi jārealizē no jauna, atjaunojot Ekoskolas mācību satura plānu atbilstoši jaunai gada tēmai. Šoreiz jau būs vieglāk, jo būs iekrāta pieredze, izmēģinātas jaunas metodes un sasniegti pirmie rezultāti, kas motivēs darboties tālāk.

Savukārt, kad ir iekrāta lielāka pieredze, var veidot savu licencēto vides izglītības programmu, jo skolas ievieš galvenokārt izglītības satura pamatprasības, bet ir vērtīgi papildus attīstīt arī vides izglītības iniciatīvas, kas Ekoskolu programmas ietvaros jau tiek atsevišķās skolās realizētas, piemēram, **Remtes pamatskolā** ir izstrādāta dabaszinību programma, kas arī tika licenzēta, tādēļ katrai klasei ir vēl viena vides stunda, kura tiek izmantota Ekoskolu tēmu padziļinātai izziņāšanai, āra nodarbībām un pētījumiem.

VISAS SKOLAS UN SABIEDRĪBAS IESAISTĪŠANA

IEVADS

Ekopadomes mērķis ir iesaistīt Ekoskolas aktivitātēs pēc iespējas vairāk cilvēku – gan skolas pedagogus un audzēkņus, gan vecākus un apkārtējo sabiedrību. To var panākt ar ekostendu, vadot nodarbības visai skolai un atsevišķām klasēm, kā arī organizējot aizraujošus pasākumus un publiskas akcijas.

KĀDĒĻ JĀIESAISTA VISA SKOLA?

Katrā skolā varētu atrast cilvēkus, kas vēlas rūpēties par vidi. Ekoskolas atšķiras ar to, ka dod iespēju šiem cilvēkiem panākt reālas pārmaiņas apkārtējo rīcībā, skaidrojot, kādēļ videi draudzīga rīcība ir svarīga, un piedāvājot ar to iepazīties interesantā veidā. Tikai tā var sasniegt būtisku pienesumu vides aizsardzībā.

UZDEVUMI SKOLAS UN SABIEDRĪBAS IESAISTĪŠANAI:

UZDEVUMS

Ekopadome Ekoskolas pasākumu aprakstus izliek vietējai sabiedrībai pieejamā vietā, piemēram, bibliotēkā, pašvaldībā, kultūras namā vai citur.

Ekopadome nodrošina, ka Ekoskolas pasākumi ir neatņemama skolas pasākumu daļa un visa skola iesaistās pasākumos.

Ekopadome Ekoskolas aktivitātēs iesaista plašu sabiedrību/ vietējos iedzīvotājus. (Ekoskolas izglīto un iesaista praktiskās vides aizsardzības aktivitātēs.)

Ekopadome veido sadarbību ar pašvaldības darbiniekiem, uzņēmējiem, vides aizsardzības organizāciju pārstāvjiem u.tml.

Skola izstrādā un iesniedz priekšlikumus vietējai pašvaldībai.

Ekopadomē ievēl Jaunos vides reportierus (1-3, drīkst būt arī vairāk), skolēni raksta ziņojumus vietējai preseī.

Sīkāka informācija par Ekoskolas aktivitātēm tiek ievietota skolas sociālos tīklos (draugiem.lv, twitter, fb utt.), interneta lapā, izveidojot atsevišķu Ekoskolu sadaļu, kurā apskatāma pamatinformācija, dokumenti un aktualitātes.

KĀDĒĻ?

Ekoskolas pasākumu redzamība ir galvenais iemesls, lai cilvēki par tiem interesētos.

Svarīgi, lai visiem skolēniem tiktu interesantā veidā nodoti iemesli, kādēļ skola seko Ekoskolu principiem.

Svarīgi, lai Ekoskola izmantotu iespēju informēt un izglītot apkārtējos iedzīvotājus.

Iesaistot pašvaldību un citas organizācijas, iespējams panākt daudz vairāk.

Rakstot konkrētus priekšlikumus var iemācīties politisko līdzdalību un panākt izmaiņas skolā un tuvākā apkārtnē.

Dod iespēju jauniešiem apgūt pamata prasmes publicitātes nodrošināšanai.

Jaunieši lielāko daļu informācijas iegūst no sociālajiem tīkliem, tādēļ tie jāizmanto arī Ekopadomei.

GALVENIE IESAISTĪŠANAS VEIDI

Pasākumi

Mācību gada laikā notiek ļoti daudz ārpusstundu pasākumu – sākot no 1. septembra, Skolotāju dienas, Mārtiņdienas, 11. un 18. novembra līdz pat Pēdējam zvanam un izlaidumiem vasaras sākumā. Ekopadomes uzdevums ir izdomāt, kas varētu būt tie pasākumi, kas kļūtu par jaunu tradīciju tieši saistībā ar Ekoskolu programmu.

Lai nebūtu jāorganizē atsevišķi pasākumi, Ekoskolas mērķus var iekļaut jau esošajos pasākumos – piemēram, Ziemassvētku priekšnesumos var aicināt skolēnus un vecākus tērēt mazāk resursu, lai iepirktos, Lieldienās – pavadīt vairāk laiku pie dabas, Mārtiņdienā popularizēt vietējos augļus un dārzeņus, bet izlaidumos un Pēdējā zvanā iekļaut Ekopadomes priekšnesumu par videi draudzīgu rīcību turpmākajā dzīvē utt.

Jāatceras, ka Ekoskolas pasākumi pirmkārt informē par vides aizsardzību, tādēļ nav nepieciešams iekļaut darba plānā patriotiskus, ģimenes vai skolas sakopšanas pasākumus. Bet, protams, tos var iekļaut, ja šajos pasākumos būtisku lomu paredzat vides aizsardzībai.

Tomēr būtu svarīgi radīt arī tieši uz Ekopadomes idejām balstītus pasākumus, kas pēc iespējas vairāk iesaista arī kopienu ārpus skolas. Vienkāršāk organizējamie pasākumi varētu būt filmu vakari, brīvprātīgie pārgājieni (brīvdienās), fotogrāfiju, videi draudzīgo recepšu un citu ideju konkursi (labākās idejas var apkopot ikgadējā izdevumā). Var organizēt arī ekostafetes un uzdevumus visai skolai, zināšanu sacensības, tikšanos ar populāriem cilvēkiem vai zinošiem vides aizstāvjiem, kā arī sadraudzības pasākumus ar citu Ekoskolu dalību. Vērtīgas ir arī darbnīcas, kurās var apgūt videi draudzīgas prasmes – ēst gatavošanu, auduma maisiņu izgatavošanu, dažādu apģērbu apdruku un otrreizējo izmantošanu.

*Otrais vilnis -
pašu organizēts
Ekoskolu forums
Aizkraukles
vidusskolā.*

Akcijas un kampaņas

Gada laikā no Ekoskolu programmas puses aicināsim jūs iesaistīties dažādu jautājumu popularizēšanā – piemēram, aicinot padomāt par klimata pārmaiņām un mūsu patēriņu, nepirkt produktus ar palmu eļļu, plastmasas maisiņu un citu atkritumu rašanos u.c.

Te vislabāk noder akcijas – nelieli, spilgti pasākumi, kas pievērš uzmanību noteiktam jautājumam. Ja ilgākā laikā (piem., nedēļā vai mēnesī) notiek vairākas akcijas par vienu tēmu, to var saukt par kampaņu – cilvēkiem par kaut ko atgādinot vairākas reizes, var panākt lielākas izmaiņas rīcībā, tādēļ kampaņas noteikti ir vērtīgākas par atsevišķām akcijām.

Kā sarīkot akciju? Viens no labākajiem veidiem ir “doties ielās” – kopā ar skolas saimi sapulcēties kādā publiskā vietā un ar savu rīcību norādīt uz kādu no vides problēmām. Var organizēt vienkāršu zibakciju, kurā visi sapulcējas un dara kādu neparastu lietu. Var izveidot plakātus un iet gājienā vai pulcēties pie noteiktas iestādes, kuras uzmanību vēlaties pievērst.

Ļoti svarīgi par akciju jau iepriekš informēt medijus, lai jūsu vēstījums sasniegtu daudz vairāk cilvēku, nekā tikai klātesošos.

*Pirmsskolas “Lācītis” akcija
Ekoskolu rīcības dienu
kampaņā, aicinot iepirkties
atbildīgi.*

Ekoskolu rīcības dienas ir Ekoskolu programmas kopīgi veidota kampaņa, kurā ar mūsu atbalstu var apgūt sabiedrības iesaistīšanu. Piedalīšanās Rīcības dienās Ekoskolām ir ļoti svarīga.

Izstādes

Viens no vieglākajiem sabiedrības iesaistīšanas veidiem ir izstāžu rīkošana ārpus skolas. To var īstenot gan pirmsskolas, gan skolas un augstskolas. Audzēkņiem var dot uzdevumu vai rīkot konkursu plakātu, fotogrāfiju vai citu materiālu gatavošanā, pēc tam tos izstādot publiskās vietās – bibliotēkā, kultūras namā vai vienkārši pie skolas sētas. Vēlreiz – svarīgi, lai centrā būtu tieši vides aizsardzība!

*Silto džemperu diena
Limbažu 3. vidusskolā –
labs veids, kā iesaistīt visu
skolu. Svarīgi gan, lai visi
arī zinātu, kāpēc skolā
vienu dienu ziemā būs
zemāka temperatūra un kā
tas sasaistīts ar klimata
pārmaiņu mazināšanu.*

KĀ IESAISTĪT ORGANIZĀCIJAS UN PAŠVALDĪBU?

Vairums dažādu organizāciju un arī pašvaldību parasti viegli atrod kopīgu valodu ar Ekoskolām, un tad iespējams kopā sasniegt jau daudz vairāk. Galvenais ir pareizi spert pirmo soli un tam sagatavoties.

1. Izdomājiet rīkojamā pasākuma vai akcijas ideju.
2. Piedāvājiet konkrētu lomu pašvaldībai vai organizācijai – vai nu finansējumu konkrētai aktivitātei, vai atbalstu citā veidā.
3. Sagatvojiet pamatojumu, kādēļ potenciālajiem atbalstītājiem tas ir pašiem izdevīgi. Piemēram, pašvaldība var popularizēt sevi vietējo iedzīvotāju acīs, uzņēmumi – reklamēt sevi, bet biedrības – sasniegt vairāk cilvēku.

Noteikti jāatceras, ka ar pašvaldības palīdzību iespējams risināt arī lietas, ko skola atsevišķi nespētu. Kā **piemēru** var minēt **Rīgas 19. vidusskolu**, kas jau vairākus gadus iesaistās jūras atkritumu savākšanā sadarbībā ar **Rīgas Pārdaugavas izpilddirekciju**.

*Riebiņu vidusskolas rīko-
tais kalnu riteņbraukšanas
popularizēšanas pasākums
"Vella Rats" notiek jau 7.
gadu un piesaista gan
skolēnus, gan vecākus un
pat profesionālus sportis-
tus. 2016. gadā sacensībās
piedalījās 95 riteņbraucēji.
Pasākumu organizē skola,
bet atbalsta pašvaldība.*

PIRMS SĀKT SAGATAVOŠANOS

Pirms ķerties pie organizēšanas, svarīgi pārbaudīt rīcības plānu. Vai jūsu idejas akcijām un pasākumiem aptver visas tēmas, kuras gada laikā gribat risināt? Vai ar šiem pasākumiem pietiks, lai sasniegtu Ekopadomes izvēlētos gada mērķus? Ja kāds no šiem jautājumiem joprojām šķiet šaubīgs, svarīgi papildināt pasākumu plānu.

Atcerieties – vissvarīgākais jums ir iesaistīt pasākumos pēc iespējas lielāku daļu skolēnu! Ja kādai klašu grupai pasākumi šķiet garlaicīgi, padomājiet, kā tos padarīt viņiem interesantus. Pajautājiet, kas viņiem patiktu!

Pēc skolēniem un skolotājiem jāmēģina uzrunāt nākamo grupu – vecākus, pēc tam – plašāku sabiedrību. Pasākumu plāns jāgatavo tā, lai vai vides aizsardzības vēstījumi gada laikā tiek nodoti katrai no šīm grupām.

SADARBĪBA AR MEDIJIEM

Ja vēlaties sasniegt ar skolas pasākumiem daudz vairāk cilvēku, noteikti jāuzsāk sadarbība ar vietējiem medijiem. To var darīt divos veidos:

1. ielūgt žurnālistus uz jūsu organizētajiem pasākumiem (atrodiet kontaktus un paši ielūdziet sava reģiona žurnālistus uz lielākajiem pasākumiem);
2. sagatavot relīzes par notikušajiem vai plānotajiem pasākumiem.

Pamatskolās un vidusskolās svarīgi uzdot sagatavot rakstus pašiem jauniešiem, dodot iespēju apgūt vērtīgas prasmes sabiedrisko attiecību jomā.

SOCIĀLIE TĪKLI

Mūsdienās lielākā daļa jauniešu pēc skolas beigām izmanto sociālos tīklus (*Facebook, Draugiem, Twitter un Instagram* ir vispopulārākie). Aktivitātes tajos nozīmē, ka tā ir iespēja vairāk pastāstīt par Ekopadomes darbiem arī pēc mācību beigām – šādi vēstījumu noteikti to izlasīs daudz vairāk skolēnu, nekā ievietojot informāciju vien skolas mājaslapā.

VIDES KODEKSS

IEVADS

Vides kodekss paredzēts Ekoskolas mērķu uzsvēršanai un atgādināšanai. Tā uzdevums ir skaidrā, radošā un pozitīvā veidā parādīt skolas apņemšanos samazināt radīto ietekmi uz vidi. Vides kodeksam jābūt pietiekami konkrētam, lai, to izlasot, ikvienam būtu skaidrs, kas jā dara. Tomēr tam jābūt arī radošam un interesantam, lai tas netiktu uztverts kā skolas iekšējās kārtības noteikumi, kurus neviens skolēns nespēj līdz galam izlasīt.

EKOPADOMES UZDEVUMI, VEIDOJOT VIDES KODEKSU:

UZDEVUMS

Vides kodeksā iekļaut Ekoskolas mērķus (no rīcības plāna) un izcelt, kādas rīcības, kāds ieguldījums vajadzīgs no katra skolēna.

Visai skolai nodrošināt iespēju izteikt priekšlikumus par to, ko vajadzētu ietvert vides kodeksā. Galvenā loma kodeksa izveidē ir tieši skolēniem.

Ekopadome izveido kodeksu no savāktajiem priekšlikumiem un piedāvā to apstiprināt visai skolai.

Vides kodekss ir izlikts uz Ekoskolas ziņojumu dēļa, klasēs, vēlams arī ārpus skolas. Tiek ievietots skolas interneta lapā un popularizēts sociālos tīklos.

KĀDĒĻ?

Kodekss var daudz vieglākā veidā parādīt Ekoskolu mērķu būtību nekā gari saraksti, kuros tie precīzi uzrakstīti.

Svarīgi, ka visai skolai ir sajūta, ka kodekss ir pašu veidots, nevis kāda izdomāts un viņiem uzspiests.

Tā kā kodekss ietver arī apņemšanos to pildīt, svarīgi, lai visiem būtu iespēja nolemt, vai viņi tiešām vēlas to apņemties.

Jo biežāk būs iespēja kodeksā ieskatīties, jo labāka izpratne par Ekoskolas mērķiem.

Par vides kodeksu atgādināt mācība gada laikā un sekot līdzī tajā iekļauto pamatvērtību ievērošanai.

Visa skola katru gadu pārskata vides kodeksu, lai pārlicinātos, ka tas attiecas uz esošo situāciju.

Svarīgi ne tikai kodeksu atstāt apskatei, bet arī aktīvi par to atgādināt un pārbaudīt, kā tas izpaužas dzīvē.

Ekoskolas mērķi var un tiem vajag mainīties. Jāskatās, vai kodeksā rakstītais tiešām ir aktuāls.

VIDES KODEKSA DAŽĀDĀS FORMAS

Kodekss apvieno divas mazliet pretrunīgas lietas – konkrētumu un pievilcīgumu. Nevienam nepatīk gari saraksti ar noteikumiem, taču pārāk vizuāls un māksliniecisks kodekss var neļaut saprast, kas tieši ar to domāts. Ir dažādi veidi, kā šos abus aspektus veiksmīgi salāgot.

SARAKSTS

Viens no vienkāršākajiem un konkrētākajiem veidiem, kā veidot kodeksu, ir izveidot sarakstu ar rīcību, ko skolēni un skola kopumā apņemas veikt. To būs grūtāk padarīt interesantu un piesaistošu, bet vismaz visiem būs skaidrs, par ko ir runa.

DZEJOLIS

Var padarīt kodeksu pievilcīgāku un vieglāk iegaumējamu, izveidojot to dzejoļa formā. Ļoti svarīgi šeit neizmantojot pazīstamu dzejnieku darbus vai ļoti tēlainu dzeju – daudz svarīgāks ir konkrētums. Dzejolis kā kodekss var būt sevišķi vērtīgs bērnudārzā, kur to var iegaumēt arī bērni, kas vēl neprot lasīt. Tiesa, skolās jābūt uzmanīgiem ar dzejoļa noskaņu – būtu slikti, ja vecāko klašu audzēkņiem kodekss šķistu bērnišķīgs un nenopietns.

DZIESMA

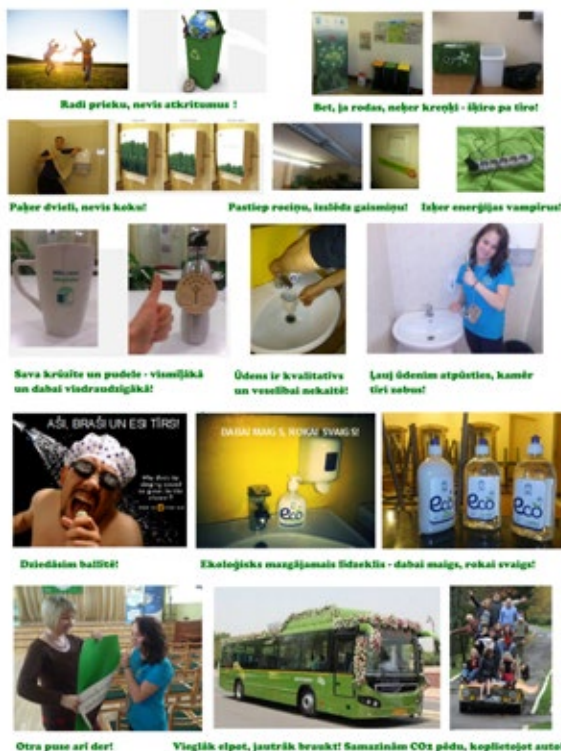
Lielu atzinību skolēnu vidū izpelnās kodeksi kā dziesmas vārdi. Protams, ir ļoti grūti sarakstīt jaunu dziesmu, taču rezultāts var pēc tam tikt izmantots vairākus gadus, tādēļ ir vērts pamēģināt. Vidusskolās vislabākais, ja dziesmu var sarakstīt kāda skolas grupa, piešķirot tai mūsdienīgu skanējumu.

ZĪMĒJUMI

Viens no labākajiem veidiem, kā izveidot kodeksu pievilcīgu, ir papildināt to ar zīmējumiem un padarīt par mākslas darbu. Vairākās skolās kodekss izskatās kā koks, kura lapās, saknēs, zaros var atrast solījumus.

*Veidojiet kodeksu kā fotokolāžu!
Piemērs no Ekoskolu foruma.*

Vides kodekss

SAUKĻI

Viens skanīgs teikums nevar būt kodekss – nav iespējams tik īsi aprakstīt konkrētu rīcību. Tomēr saukļus var izmantot līdzīgi vizuālajam noformējumam – kā papildinājumu pamata kodeksam.

VIDES KODEKSA IZVEIDOŠANA

Lai nodrošinātu augstāk minētos uzdevumus, svarīgi veidot kodeksu noteiktā veidā. Īsumā – jums vajadzētu parūpēties, ka kodekss ir **iekļaujošs, saprotams, noderīgs**, un to var panākt šādi:

- **iekļaujošu** kodeksu nodrošina iespēja visai skolai piedalīties tā sastādīšanā. Svarīgi, lai skolēni pirms ideju izteikšanas saprot, kas kodekss ir un kādēļ tas vajadzīgs (izskaidrošanai var izmantot mūsu rakstīto ievada sadaļu). Kodeksa kopīgo rakstīšanu vislabāk rīkot, aicinot katram uzrakstīt vienu teikumu par rīcību, kuru viņi gribētu kodeksā iekļaut, un pēc tam Ekopadomei apkopojot labākos tādā formā, kā viņi izvēlas. Rīkojot konkursu uzreiz gatavam kodeksam, lielāko daļu ideju nāksies pilnībā atstāt, tāpēc tas nebūtu tik vērtīgi;
- **saprotamu** kodeksu veido konkrētums un īsums. Nevajadzētu aizrauties ar tēlainību un vispārinājumiem, aiz kuriem pazustu tas, kas tad tieši būtu jādara šodien, rīt, šomēnes. Īsumu panāk, izvēloties prioritātes, ko tiešām gribat uzsvērt, ko – atstāt kā mazsvarīgu;
- **noderīgs** kodekss ir tāds, kas runā par mūsu katra rokās esošām ikdienas izvēlēm, skaidri pasakot, kuras no tām ir būtu atbildīgākas pret vidi. Mazāk noderīgi būtu kodeksi, kas aicina uzreiz mainīt pasauli.

IEVADS

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 vides izglītības jomām kā savu Gada tēmu. Tieši šai tēmai mācību gada laikā jāpievērš vairāk uzmanības. Ekoskolām jācenšas aptvert visi tēmas aspekti dažādos pasākumos un mācību saturā, kā arī jāievieš praktiskas izmaiņas, lai sasniegtu tēmā noteiktos mērķus. Katru gadu jāizvēlas jauna Gada tēma, līdz desmit gadu laikā izietas tās visas.

KĀDĒĻ JĀIZVĒLAS GADA TĒMA?

Rīkojot pasākumus par vides tēmām svarīgi ne tikai informēt, bet arī veicināt izpratni – kādēļ pastāv noteiktas vides problēmas un kā tās vajadzētu risināt. Vides aizsardzība aptver ļoti dažādus jautājumus, un, lai arī tie visi ir savstarpēji saistīti, izpratni veicināt ir vieglāk, ja uz tiem skatās atsevišķi. Tāpēc Gada tēmas izvēle panāk to, ka skola katru gadu iedziļinās konkrētā jautājumā, nodrošinot izpratni par to gan skolēniem, gan pedagogiem.

KĀ STRĀDĀT AR GADA TĒMU?

Gada tēmas izvēle balstās uz Vides novērtējuma rezultātiem – tiek izvēlēta tā tēma, kurā skolai ir visvairāk nepilnību, visvairāk darāmo darbu. Par izvēlēto tēmu jāinformē visa skola – sevišķi svarīgi laicīgi informēt pedagogus, lai dotu iespēju integrēt Gada tēmas jautājumus mācību plānā.

Gada tēmai jāpievērš lielākā uzmanība, tomēr nevajadzētu aizmirst arī citas tēmas, sevišķi tās, kuras esat izvēlējušies iepriekšējos gados. Noteikti jā saglabā labākās tradīcijas un pasākumi no katra gada.

Ņemiet vērā, ka Ekoskolu programma ir balstīta vides aizsardzībā – tādēļ Gada tēma **vienmēr** jāapskata saiknē ar vides jautājumiem. Nodarbības un pasākumi, kas nerunā par vidi, vai pat veicina videi nedraudzīgas rīcības (piemēram, mudina vairāk pārvietoties ar automašīnu) ietekmēs jūsu skolas vērtējumu negatīvi, tādēļ noteikti uzsveriet šī principa nozīmi arī citiem pedagogiem.

Esam izveidojuši visu desmit piedāvāto Gada tēmu pārskatu, kurus varat izmantot kā informatīvus plakātus gan skolēniem, gan pedagogiem. Pie katras no tēmām atradīsiet šādas sadaļas:

Tēmas nozīme vides aizsardzībā un skolā īsi apraksta tēmas aktualitāti Latvijas un globālā skatījumā un iezīmē reizēm grūti pamanāmo saikni ar mūsu ikdienas rīcībām.

Ilgtermiņa mērķi iezīmē vēlamos virzienus, kuros jums vajadzētu darboties. Šie mērķi nevar būt vienādi visām dažādajām Latvijas skolām, tādēļ svarīgi katrā skolā tos papildināt un mainīt – lai sasniegtu tieši to, kas aktuāls jums. Ilgtermiņa mērķus reizēm nevar sasniegt vienā gadā – tāpēc svarīgi turpināt darbu to sasniegšanai arī turpmākajos gados, kad jau strādājat ar citām tēmām.

Sadaļā **Par ko runāt mācībās?** atradīsiet padomus pedagogiem, kā integrēt Gada tēmu dažādos mācību priekšmetos. Piemēri doti tikai dažām stundām, taču Ekoskolu uzdevums ir ar laiku panākt, ka tēmas jautājumi tiek iekļauti visos mācību priekšmetos. Svarīgi to panākt pakāpeniski, vairāku gadu laikā iegūstot pieredzi pašiem un sniedzot atbalstu un idejas skolas pedagogiem.

Sadaļā **Ko darīt praktiski?** iezīmē veicamos darbus, lai skolas saimniecība darbotos atbilstoši vides aizsardzības principiem. Kā redzēsiet, lielākā daļa padomu neprasa finansiālus ieguldījumus, vairāk

koncentrējoties uz dažādu rīcību izmaiņām. Šeit dotie piemēri noteikti nederēs visām skolām – jums pašiem jāizvērtē, kas varētu būt tieši jums svarīgākās praktiskās rīcības.

Ideja pasākumam piedāvā vienu ideju, kā par Gada tēmu informēt skolēnus un plašāku sabiedrību.

Ekoskolu pieredzes krātuve ar katru gadu papildinās, tādēļ aicinām izmantot arī pievienotās interneta vietnes, lai uzzinātu vēl daudz vairāk. To saturs tiks veidots interesants gan pedagogiem, gan vecākajiem skolēniem.

ENERĢIJA

ENERĢIJA UN VIDES AIZSARDZĪBA

Mūsdienu pasauli raksturo arvien pieaugošs enerģijas patēriņš. Diemžēl vairums esošo enerģijas ieguves veidu paļaujas uz izsīkstošiem un piesārņojošiem resursiem – oglēm, naftu un gāzi –, kurus sadedzinot mēs radām klimata pārmaiņas. Pasaulē valstīm ir nepieciešams pāriet uz atjaunīgiem enerģijas ieguves veidiem, bet tikmēr katram no mums jāizvērtē, vai tiešām nepieciešams patērēt tik daudz enerģijas mūsu ikdienā.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Dažādu enerģijas ieguves veidu ietekme uz vidi (1 3 4 5)

Vai enerģija skolā netiek izniekota? (pētījums) (1 2 6 7)

Rīcības, kas samazina enerģijas izniekošanu ikdienā, to popularizēšana (1 3 4 7 8 9)

Diskusija par enerģijas tēmu – piemēram, vai skolā jāpāriet uz LED apgaismojumu? (1 3 4 6)

Uzdodiet izpētīt informāciju par energoefektivitāti – piemēram, ierīču elektrības patēriņu gaidīšanas režīmā, patēriņa atšķirību ūdens uzvārīšanā pilnā un pustukšā tējkannā, kvēlspuldžu un LED patēriņa atšķirību, atmaksāšanās laiku, ledusskapja enerģijas patēriņu atkarībā no tuvuma plītij u.c. Skolēni var sagatavot prezentācijas, rīkot diskusijas, vai viņi būtu gatavi ieviest šos paradumus, sagatavot plakātus un digitālos materiālus, kas popularizē šīs rīcības

ENERĢIJA UN SKOLA

Ikdienā patērējot elektrību un ziemā siltumu, skola rada pieprasījumu pēc enerģijas ražošanas. Lai enerģijas ražošanu sadedzinātu mazāk dabasgāzes un citu fosilo resursu, svarīgi novērst nelietderīgu elektrības patēriņu – ne tikai gaismas degšanu tukšās klasēs, bet arī datora lādētāju, dažādu ierīču atstāšanu pie strāvas pa nakti, neefektīvu enerģijas izmantojumu skolas virtuvē. Svarīgi mācīt elektrības taupīšanas principus arī visiem skolas skolēniem, veidojot pamatu viņu rīcībām mājās. Saistībā ar siltuma izmantošanu ziemā vajadzētu apsvērt gan uzturēto temperatūras līmeni telpās, gan siltā ūdens patēriņu un siltuma taupīšanas pasākumus.

EKOSKOLU ILGTERMIŅA MĒRĶI ENERĢIJĀS JOMĀ:

- Pievērst skolēnu uzmanību dažādu enerģijas ražošanas veidu saistībai ar vides problēmām
- Samazināt nelietderīgu enerģijas patēriņu skolā ar vienkāršiem enerģijas taupīšanas pasākumiem bez lielām izmaksām
- Parādīt skolēniem saistību starp enerģijas un finanšu taupīšanu
- Apsvērt alternatīvu enerģijas avotu izmantošanu, kur tas iespējams

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

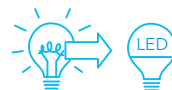
KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Panāciet, ka vairumā klašu pa nakti netiek atstāti pieslēgti datoru lādētāji un citas ierīces, kas turpina patērēt elektrību

Vērtējiet ar skolēniem telpu temperatūru ziemā. Vai tā nav pārāk augsta?

Apsveriet pāreju uz LED apgaismojumu. Sarēķiniet ieguldījumu atmaksāšanās laiku!

Izslēdziet gaismu telpās, kur neviena nav. Izlieciet pie slēdžiem draudzīgas zīmes par elektrības taupīšanu!

IDEJA PASĀKUMAM

Sarīkojiet silto džemperu dienu – uz vienu dienu ziemā pazeminiet iekštelpu temperatūru līdz minimālajiem standartiem, pirms tam izziņojot, ka jāvelk uz skolu dažādi smieklīgi un silti džemperi. Sarēķiniet, cik CO₂ emisiju esat ietaupījuši šīs dienas laikā!

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu atradīsi mājaslapā ej.uz/EkoEnerģija

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

ATKRITUMI

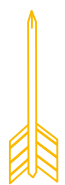

ATKRITUMI UN VIDES AIZSARDZĪBA

Dabā atkritumi nerodas, taču cilvēku pasaulē tā ir liela problēma, sevišķi – kopš sākām ražot plastmasu, kas tagad nonāk gan mežos, gan upēs, gan jūrās un okeānos. Atkritumu savākšana un vešana uz izgāztuvēm nav labs risinājums. Daudz svarīgāk ir radīt pārmaiņas, lai atkritumi nerastos vispār – un tikai tad domāt par šķirošanu, pārstrādi un savākšanu. Samazināt atkritumu daudzumu nemaz nav tik sarežģīti – pietiek atteikties no lieka iepakojuma un nepirkt lietas, kuras nāksies drīz izmest. Tas ļauj ietaupīt arī dabas resursus un arī naudu.

ATKRITUMI UN SKOLA

Parasti mēs pat neapzināmies, kādus atkritumus radām un ko ar tiem darām. Atkritumu rašanos nosaka mūsu ieradumi rīkoties pierastajā veidā – tāpēc Ekoskolas uzdevums ir radīt tādu vidi, kurā rodas pieradums samazināt atkritumu rašanos, atkārtoti izmantot un pārstrādāt tos. Svarīgi arī domāt radošus risinājumus, lai novērstu atkritumu izmešanu tam nepiemērotās vietās.

EKOSKOLU ILGTERMIŅA MĒRĶI ATKRITUMU JOMĀ:

- Popularizēt patēriņa un dzīvesveida izvēles, kas samazina atkritumu rašanos līdz minimumam
- Pēc iespējas samazināt, atkārtoti izmantot un pārstrādāt skolas radītos atkritumus (tieši šādā secībā)
- Nostiprināt bērnu un skolēnu izpratni par sliktajām sekām, ko rada atkritumu atstāšana dabā
- Veikt pasākumus, lai Ekoskolas apkārtnē esošajās dabas un citās teritorijās novērstu piemēslošanu

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 - dabaszinības, 2 - matemātika,
- 3 - svešvalodas, 4 - latviešu valoda,
- 5 - vēsture, 6 - sociālās zinības,
- 7 - informātika, 8 - māksla, 9 - mājturība

Vielu aprīte dabā, organisko atkritumu sadalīšanās (1)

Dažādu materiālu sadalīšanās ātrums dabā (1)

Eksperiments: ierakt zemē dažādus materiālus pēc mēneša vai vēlāk salīdzinot to sadalīšanās ātrumu. Ķīmijai: kādēļ polimēri parasti nesadalās?

Princips "samazināt-šķirot-savākt" (1 3 4 6 7 8)

Diskusijas par atkritumu tēmu. Piemēram – vai jāaizliedz ražot plastmasas maisiņus? (1 3 4 6)

Secinājumi no foto avotiem, kāda bija sadzīve pirms masveida plastmasas iepakojumu ražošanas (5)

Iepazīstinot ar sistēmu domāšanas principiem, paskaidrot, kādēļ svarīgāk atkritumus vispirms neradīt un tikai tad domāt par šķirošanu un savākšanu. Izmantot analogijas no mācību satura – kādēļ vienmēr labāk cīnīties ar cēloņiem nevis sekām. Uzdevums mākslā, informātikā – attēlot šo principu.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Panāciet, ka skola rada pēc iespējas mazāk atkritumu – efektīvi izmanto papīru, nerada plastmasas glāziņu un vienreizējo trauku kalnus. Dzeriet krāna ūdeni!

Sadarbībā ar pašvaldību, nodrošiniet iespēju šķirot atkritumus. Piedāvājiet iespēju savākt makulatūru un baterijas vecākiem.

Ja skolas apkārtnē ir kāda ar atkritumiem piesārņota vieta, centieties ar pašvaldības palīdzību to sakopt, uzstādīt skolēnu veidotās zīmes, kas mudina neizmēģināt atkritumus.

Ja iespējams, ierīkojiet kompostēšanas vietu, kur mest vecās lapas un citus zaļos atkritumus. Ar kompostu var arī ierīkot dārziņus pie skolas.

IDEJA PASĀKUMAM

Rīkojiet audumu maisiņu pagatavošanas darbnīcu (var izmantot vecos T-krekļus). Mudiniet vecākus un skolēnus teikt "Plastmasai nē!" – lieki nepirkt plastmasas maisiņus, pudeles un vienreizējos traukus.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/EkoAtkritumi

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jārīko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

PĀRTIKA

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

PĀRTIKA UN VIDES AIZSARDZĪBA

Daudzi cilvēki nenovērtē pārtikas lomu pasaules vides problēmās. Reklāmās redzam, ka pārtiku audzē tīrā un skaistā vidē, tomēr realitātē arvien lielāka daļa pārtikas tiek ražota nesaudzīgi iznīcinot dabas vērtības – izcērtot lietusmežus, lai tur audzētu liellopus, ierīkotu lopbarības vai palmu eļļas laukus, piesārņojot mums apkārt esošos laukus ar pesticīdiem un minerālmēslojumu. Lauksaimniecība mūsdienās ir atbildīga par trešo daļu no klimata pārmaiņām un ir galvenais iemesls, kādēļ izzūd dabas daudzveidība. Tomēr pārtiku ir iespējams audzēt arī dabai draudzīgi – bez pesticīdiem, bez izšķērdēšanas un ar lielu daudzveidību. Zinātnieki piekrīt, ka šādas pārmaiņas ir iespējamas. Mūsu mērķis ir tās panākt!

PĀRTIKA UN SKOLA

Katru dienu uz skolas ēdnīcām no tuvākas un tālākas apkārtnes plūst pārtikas produktu kilogrami. Aktīvi sadarbojoties ar pašvaldību, var panākt, ka šī pārtika ir audzēta atbildīgi pret vidi. Skolā var panākt to, ka arvien mazāk pārtikas nonāk atkritumos (vai tiek izbarota dzīvniekiem), tā novēršot visas produktu audzēšanā radušās ietekmes. Svarīgi arī izglītot visu skolu un vecākus par videi nedraudzīgākajiem produktiem (rūpnieciski audzēta gaļa, olas, piens, palmu eļļa), lai mudinātu samazināt to klātbūtni mūsu ēdienā.

IDEJA PASĀKUMAM

Rīkot receptu konkursu videi draudzīgiem ēdieniem, kas pagatavoti no sezonāliem un vietējiem produktiem, nesatur nemaz vai satur maz gaļas. Labākās receptes apkopot, apgūt mājturības stundās (gan puīšiem gan meitenēm), rīkot fotokonkursu par labāko šo ēdienu fotogrāfijām un tiem izdomātiem nosaukumiem. Popularizēt ēst gatavošanu kopumā kā videi draudzīgu rīcību, sevišķi – aizvietojojt produktus, kas satur palmu eļļu.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/EkoPartika

ĒKOSKOLU ILGTERMIŅĀ MĒRKI PĀRTIKAS JOMĀ (SKOLĀ UN MĀJĀS)

- Veicināt vietējas, sezonālas, pēc iespējas bioloģiski audzētas un **Fair trade** sertificētas pārtikas patēriņu
- Samazināt pārtikas izmešanu atkritumos

- Samazināt dzīvnieku izcelsmes produktu patēriņu un iepazīt alternatīvus olbaltumvielu avotus (pākšaugus u.c.)
- Apgūt gatavošanu, lai aizvietotu rūpnieciski ražotu un palmu eļļu saturošus produktus (čipsus, cepumus u.c. saldumus)
- Izzināt un veicināt lauksaimniecības šķirņu biodaudzveidību

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvojies šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvaloda, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Pārtikas izmešanas ekoloģiskās sekas, rīcības, lai izmestu mazāk (1 3 4 5 6 7 8 9)

Palmu eļļas lietojums rūpnieciskajā pārtikā – iemesli, sekas, alternatīvas (vide un veselība) (1 3 4 9)

Augsta gaļas patēriņa ekoloģiskās sekas (1 3 4)

Kultūraugu daudzveidība un tās nozīme (vēsturē var izmantot Īru kartupeļu bada piemēru) (1 5 6 8)

Izpētiet, cik daudz pārtikas pasaulē (un jūsu skolā) tiek izmesta, kas ir iemesli un sekas. Apkopojiet rīcības, kas var palīdzēt izmest mazāk pārtikas, diskutējiet par tiem un popularizējiet labākās idejas!

Izpētiet lopkopību kā galveno lietusmežu izciršanas iemeslu. Kādēļ gaļas produkti atstāj tik lielu ekoloģisko pēdu, salīdzinot ar augu produktiem? Vai Latvijā būtu jāsamazina vidējais gaļas patēriņš uz vienu cilvēku?

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Izpētiet iemeslus pārtikas izmešanai jūsu skolā un novērsiet tos. Izmantojiet citu skolu pieredzi

Izzināt iespējas pārtikas iepirkumu padarīt videi draudzīgāku, atbalstot vietējos un bioloģiskos zemniekus, samazinot rūpnieciskās pārtikas daudzumu

Skolas telpās un apkārtne sākt audzēt dažādu šķirņu garšaugus un dārzeņus

Izveidot dārzeni un augļu sezonālā kalendārus, ieviest sezonālu receptu stendu

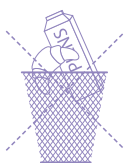

KLIMATA PĀRMAIŅAS

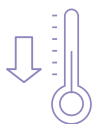
KLIMATA PĀRMAIŅAS UN VIDE

Nav šobrīd svarīgākas un steidzamākas vides problēmas par klimata pārmaiņu mazināšanu. Lai arī klimats lēnām mainīties vienmēr, pēdējā gadsimta laikā cilvēki ar naftas produktu, gāzes un akmeņogļu dedzināšanu jau par 40% palielinājuši svarīgās CO² gāzes daudzumu zemes atmosfērā, aizsākot planētas sasilšanu un straujas, neparedzamas klimata pārmaiņas. Pirmās izmaiņas redzamas jau šobrīd gan Latvijā, gan citur pasaulē, apdraudot dzīvo dabu, lauksaimniecības ražas, veselu pilsētu un pat valstu pastāvēšanu. Tomēr tikai no mūsu rīcības atkarīgs, vai klimata pārmaiņas nesasnies katastrofālus apmērus, rezultātā padarot lielu zemeslodes daļu cilvēkiem neapdzīvojamu.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Samazināt skolā izmesto pārtikas daudzumu. Izmantojiet citu skolu pieredzi!

Samazināt elektrības un enerģijas zudumus skolā. Izmēģiniet ieviest zemāku temperatūru ziemas laikā.

Izvērtējiet skolas radīto patēriņu – elektroniku, remontus, izbraukumus. Dalieties un labojiet, pirms pārciet jaunu!

Uzsāciet fenoloģisko novērojumu veikšanu, lai palīdzētu klimata zinātniekiem.

KLIMATA PĀRMAIŅAS UN SKOLA

Mūsu pastāvošā ekonomika izveidota tā, ka gandrīz jebkura rīcība rada papildus CO² – braucot ar autobusu, sadedzinām benzīnu, ieslēdzot klasē gaismu, tiek sadedzināta gāze Rīgas TEC, bet ēdot pusdienas, veicinām vairāk lauksaimniecības mēslojuma ražošanas, kam arī izmanto fosilos resursus. Nevaram visās jomās uzreiz ieviest tīrākas tehnoloģijas, bet mēs vienmēr varam samazināt darbības, kas piesārņojumu rada lieki – radīt mazāk atkritumu, ēst mazāk dzīvnieku un vairāk augu produktu, vairāk braukt ar velosipēdu un iet kājām, taupīt elektrību un ūdeni, ziemā – siltumu.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 - dabaszinības, 2 - matemātika, 3 - svešvalodas, 4 - latviešu valoda, 5 - vēsture, 6 - sociālās zinības, 7 - informātika, 8 - māksla, 9 - mājturība

Kas ir klimata pārmaiņas un kāda ir cilvēku loma to radīšanā? (1)

Veiciet eksperimentus ar CO², lai izskaidrotu tā spēju sasildīt planētu (apraksti zemāk esošajā adresē) (1)

Klimata pārmaiņu sekas Latvijā un pasaulē (1 3 4 7 8)

Izpētiet, aprēķiniet labākos veidus, kā samazināt savu oglekļa pēdu jeb ietekmi klimata pārmaiņās (1 2 3 4 9)

Vai klimats ir mainījies mūsu skolas apkārtnē? Meteoroloģisko datu apstrāde (1 2 7)

Izmantojot CO² kalkulatoru, nosakiet, kas ir galvenās jomas, kas rada klases vidējo oglekļa pēdas nospiedumu. Atrodiet un aprēķiniet, kādas rīcības nepieciešamas, lai samazinātu to uz pusi.

ĒKOSKOLU ILGTERMIŅĀ MĒRKĪ KLIMATA PĀRMAIŅU JOMĀ:

- Pēc iespējas vairāk samazināt skolas oglekļa pēdu enerģijas, transporta, pārtikas, ūdens un atkritumu jomās
- Izglītot skolēnus, vecākus un apkārtnes iedzīvotājus par klimata pārmaiņām un to mazināšanas pasākumiem
- Popularizēt un veicināt konkrētus ieradumus, kas mazina klimata pārmaiņas (mazāk auto un vairāk velo pārvietojoties, mazāk gaļas un vairāk augu pārtikā, vairāk drēbju un mazāk apkures ziemas sezonā)

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktās.

IDEJA PASĀKUMAM

Apkopojiet informāciju par sliktajām sekām, kas klimata pārmaiņu gadījumā skars tieši Latviju (varat tās atrast adresē zemāk). Veidojiet plakātus, auduma maisiņus, bukletus un citus materiālus, kuros uzskaitītas šīs sekas, pievienojot piemērus, kā cilvēki mazināt savu ietekmi uz šīm pārmaiņām.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu atradīsi mājaslapā ej.uz/EkoKlimats

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jārīko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

SKOLAS VIDE UN APKĀRTNE

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

SKOLAS APKĀRTNE VIDES AIZSARDZĪBA

Ar informācijas tehnoloģiju palīdzību mūsdienās jaunieši var būt redzējuši ļoti daudz dažādu dabas vērtību no visas pasaules, taču vienlaicīgi arvien vairāk atsvešinās no dabas sev apkārt. Nepavadot laiku tiešā saskarē ar dabu, var vieglāk attīstīties dažādas psiholoģiskas un uzvedības problēmas, tāpat mazināsies motivācija dabu saudzēt un aizsargāt.

Tāpēc viens no labākajiem veidiem, kā celt skolēnu labsajūtu mācību laikā, ir pēc iespējas biežāk iziet no telpām un izmantot skolas apkārtni un tuvumā esošās dabas vērtības mācībās, pasākumos un atpūtā.

Skolas var mācīties no dabas, kurā katra brīvā niša tiek aizpildīta ar dzīvību – tāpat arī skolas teritorijas daļas jāpiepilda ar izglītojošiem, dabas un atpūtas elementiem pēc iespējas vairāk. Neveidojiet pagalmā materiālu noliktavu un autostāvietas, apstādieliet jumtus un sienas ar augiem, ierīkojiet dārzus un zaļās zonas! Galvenais ir sasniegt uzlabojumus jūsu iespēju robežās – gan dabas tuvumā esošās, gan pilsētu iekļautās skolās.

ĒKOSKOLU ILGTERMIŅĀ MĒRĶI SKOLAS VIDES UN APKĀRTNES IZMANTOŠANĀ:

- Piedāvāt skolēniem izzināt, izprast un saglabāt vidi skolas apkārtne
- Veidot pēc iespējas dabiskāku skolas apkārtni, kas vairo bioloģisko daudzveidību
- Izmantot un veidot skolas apkārtni kā daudzveidīgu mācību vietu un iedvesmotāju
- Izglītēt skolēnus par augu un dzīvnieku sugām, kam skolas apkārtne ir dzīves vide

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

Iepazīstiet augu sugas, kas atrodas skolas pagalmā (1 2 3 8)

Iepazīstieties ar aizsargājamām dabas teritorijām jūsu skolas apkārtne, to lielākajām vērtībām (1 3 4 8)

Pievienojiet nosaukumus un sugas aprakstus kokiem un dažiem lakstaugiem, kas atrodami skolas pagalmā. Izmantojiet skolas pagalmu un tā augus dažādu stundu netradicionālā norisē, piemēram, ģeometrijā, svešvalodās.

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Radošo darbu (eseju, zīmējumu, dzeljoļu) sagatavošana par vērtībām skolas apkārtne (3 4 8)

Skolas apkārtnes kartes izveide, aicinot atzīmēt uzlabojumus, kas notiek gada laikā (1 7 8)

Kartēšanu var veikt, sadalot skolas apkārtni daļās katrai klasei. Izveidojiet pamatni ar kopējās teritorijas kontūru. Karti veidot pēc iespējas vieglāk izmaināmu – piemēram, ar pielipināmiem karodziņiem puķu ziedēšanai utt.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Ierīkojiet āra klasi, lai veicinātu mācību stundu norisi ārpus telpām.

Ieviesiet dabiskos elementus – trūdošus kokus, kukaiņu viesnīcas, kas var tikt izmantotas izpētē.

Radiet vairāk iespēju izmantot skolas pagalmu mācībās un atpūtā. Samaziniet automašīnu u.c. traucēkļu aizņemto pagalma platību.

Ierīkojiet dabiskās zonas, kurās notiek mazāk lapu vākšanas, pļaušanas un citu "sakopšanas" darbu.

IDEJAS PASĀKUMIEM

Izveidojiet tradīciju skolas absolventiem apkārtne stādīt kokus. Plānojiet savlaicīgi koku aizņemto platību ilgtermiņā. Izvēlieties vietējās koku sugas – liepas un ozolus vai, piemēram, kadiķus, izvērtējot apstākļus.

Cita ideja: skolas apkārtne ierīkojiet bioloģiskās daudzveidības taku, kas pievērš uzmanību dažādām dabas vērtībām. Idejas tām varat smelties dažādu aizsargājamo teritoriju dabas takās un to stendos. Izmantojiet dabas taku dažādos pasākumos, iesaistot ar to saistītos uzdevumos arī vecākus.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/EkoskolasVide

ŪDENS

ŪDENS UN VIDES AIZSARDZĪBA

Tīrs ūdens ir viena no cilvēkiem svarīgākajām nepieciešamībām, un ūdens riņķojums dabā rada pamatu augu, dzīvnieku un citu organismu pastāvēšanai. Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem, un mums reizēm grūti iedomāties situāciju, kurā ūdens var trūkt, tomēr gruntsūdens izmelšanas dēļ tā ir problēma vairākos pasaules reģionos. Tomēr dzeramais ūdens ir trausls – ietekot jūrā un sajaucoties ar sālsūdeni, tas vairs nav dzerams. Līdzīgi arī mūsu radītais piesārņojums ūdeni var padarīt nepiemērotu upju, ezeru un jūras iemītniekiem vai pat citiem cilvēkiem. Tāpēc mūsdienās svarīgi domāt gan par ūdens taupīšanu, gan rūpēties, lai mūsu notekūdeņi neradītu dabā piesārņojumu.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

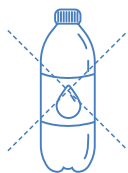

Novērst ūdens zudumus skolā tehnisku iemeslu dēļ.

Izveidot atgādinājumus par ūdens taupīšanu skolā.

Pārbaudīt skolas notek-ūdeņu attīrīšanu un sadarbībā ar pašvaldību novērst pamanītās problēmas.

Nodrošināt iespēju dzert krāna ūdeni, pārstāt pirkt ūdeni plastmasas pudelēs.

ŪDENS UN SKOLA

Par ūdens patēriņu skolā aizdomājami reti – liekas tikai dabiski, ka no krāniem tek tīrs dzeramais ūdens. Tomēr, lai arī Latvijā nav vietu, kur mēs varētu izsmelt ūdens krājumus, ir vērts ūdeni taupīt, lai samazinātu tā iegūšanai nepieciešamo enerģiju. Tāpat svarīgi izpētīt, vai skolas radītie notekūdeņi tiek pietiekami attīrīti pirms ūdens atkal nonāk dabā.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

1 – dabaszinības, 2 – matemātika, 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda, 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības, 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

lepaizstieties ar ūdens aprites ciklu, saldūdens resursiem un to izmelšanas problēmu (1 3 4 8)

lepaizstiet notekūdeņu attīrīšanu, problēmas un sekas neattīrītu ūdeņu nonākšanai dabā (1 – bioloģija)

Veiciniet tīra, nepiesārņota ūdens kā vērtības apzināšanos, tā nozīmi dabā un cilvēku labklājībā (1 3 4 5 6 8)

Izpētiet apkārtnes upes, ezerus, strautus! Kāds ir to ekoloģiskais stāvoklis un kas tos ietekmē? (1 7)

Apgūstiet ūdens taupīšanas paradumus, sarīķiniet, cik daudz naudas ar tiem varat ietaupīt (2 3 4 6 8)

Uzziniet vairāk par saldūdens resursiem – kā tie rodas, kur uzkrājas un kā tos iespējams izsmelt. Uzziniet vairāk, kāpēc klimata atšķirību dēļ Latvijā saldūdens resursu ir tik ļoti daudz, bet ļoti daudzās pasaules daļās pastāv risks, ka ūdens pietrūks.

Izmantojiet ūdens izmelšanas atgadījumus pasaulē kā piemērus, lai runātu par vides aizsardzību kopumā (piemēram, Arāla jūra, Mehiko). Vai izmantojam produktus (kokvilna), kas veicina ūdens trūkumu?

ĪDEJA PASĀKUMAM

Ja iespējams, uzaiciniet viesus, kas paši bijuši valstīs ar lielu ūdens trūkumu (kā brīvprātīgie, karavīri, tūristi). Uzziniet cēloņus, diskutējiet par risinājumiem, kā šādas problēmas nepieļaut. Varat izmantot arī kādu no filmām un video, kuras atradīsiet mājaslapā.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu atradīsī mājaslapā ej.uz/EkoUdens

EKOSKOLU ILGTERMIŅĀ MĒRKĪ ŪDENS IZMANTOŠANĀS JOMĀ:

- Veidot izpratni par ūdens ciklu un saldūdens resursiem, to nozīmi dabā un cilvēku labklājībā
- Popularizēt ieradumus, kas samazina ūdens patēriņu skolā un mājās
- Nodrošināt, ka skolā nerodas ūdens zudumi tehnisku problēmu dēļ, ja iespējams – biežāk izmantot lietus ūdeni
- Pārliecināties, ka skolas notekūdeņi nepiesārņo dabu, un pēc iespējas pāriet uz dabīgu sadzīves ķīmiju

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvojies šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriķo izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

MEŽS

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

MEŽI UN VIDE

Ap pusi no Latvijas klāj meži, un tiem ir nozīmīga loma gan mūsu ekonomikā, gan kā dzīves vietai dažādiem augiem, dzīvniekiem un citiem organismiem. Mēs mežu izmantojam dažādos veidos – gan iegūstot malku un koksni, gan sēņojot, ogojot vai vienkārši pastaigājoties, kad vēlamies pabūt tuvāk dabai. Svarīgi, lai, izcērtot mežus savām vajadzībām, mēs to vienmēr darītu tā, lai sargātu mežu un visas citas vērtības, kuras gūstam mežā.

MEŽS UN SKOLA

Latvijas skolas atrodas visdažādākajās vietās – ciemos, pilsētās, satiksmes pilnās Rīgas ielās, gan arī plašu lauku un pat meža vidū. Tomēr katrai no skolām ir saikne ar mežu – var doties pārgājienos uz mežu, pārdomāti lietot papīru un tā saudzēt meža resursus vai aizvietot plastmasas materiālus ar dabiskiem mežā savāktiem materiāliem. Mežs ir arī viens no labākajiem piemēriem, ko izmantot, mācoties par ekoloģiskajiem procesiem un dabas daudzveidību.

IDEJA PASĀKUMAM

Rīkojot sporta sacensības vai citas aktivitātes dabā, izveidojiet arī sadaļu, kurā iepazīt dabas vērtības tuvākajā apkārtnē (varat uzaicināt kādu dabas aizsardzības speciālistu). Lekciju vietā gan labāk organizējiet praktiskus uzdevumus nelielās grupās.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/EkoMezs

EKOSKOLU ILGTERMIŅA MĒRKI SAISTĪBĀ AR MEŽU:

- ♦ Veidot izpratni par meža lomu dabā un cilvēku dzīvē (mājas augiem, dzīvniekiem, atpūta un arī resursi cilvēkiem)
- ♦ Izmantot apkārtnē esošos mežus (vai

tikai atsevišķus kokus) mācībās un praktiskajās nodarbībās

- ♦ Veicināt skolēnu interesi par mežu kā aizraujošu vidi atpūtai, hobijiem, mācībām un sportam ikdienā (arī ziemā)
- ♦ Rīkoties atbildīgi pret meža resursiem – saglabājot bioloģisko daudzveidību, taupot papīru u.c.

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Iepazīstiet mežu kā ekosistēmu, tajā pastāvošās mijiedarbības un interesantus faktus (1 3 4 8)

Izpētiet mežu vēsturisko izplatību skolas apkārtnē, meklējiet izmaiņu iemeslus (1 5)

Kā cilvēki izmanto mežu? Kā varam saimniekot atbildīgi un samazināt sliktās sekas, kas rodas dabā? (1 3 4 6 8)

Iepazīstieties ar tropu lietusmežu izciršanas iemesliem citur pasaulē. Apkopojiet un popularizējiet ieradumus, kas mazina pieprasījumu pēc to izciršanas (1 3 4 7 8)

Izpētiet datus par koku piesaistīto CO² apjomu. Izveidojiet par tiem matemātikas uzdevumus (2)

Sagatavošanās: izmantojiet vecās kartes, kas pieejamas internetā, un izplānojiet maršrutu. Vai vecie meži mūsdienās izskatās dabiski? Kādi vēstures procesi ir ietekmējuši mežu un pļavu izplatību? Sagatavojiet grupu darbus par šo tēmu, izmantojot fotogrāfijas un vēstures zināšanas.

Divi galvenie iemesli lietusmežu izciršanai ir lopkopība un palmu eļļas ražošana. Kādēļ palielinās pieprasījums pēc šiem produktiem? Apkopojiet ieradumus, kas ļauj mums izvairīties no palmu eļļas patēriņa, ēst mazāku daudzumu gaļas. Diskutējiet par tiem, veidojiet plakātus un fotogrāfijas, kas popularizē konkrētas rīcības.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Samaziniet lieku papīra patēriņu, parādot tā saikni ar mežu.

Padariet skolu par "brīvu no palmu eļļas" (attiecas arī uz dzimšanas dienu cienastiem un klases vakariem).

Izvēlieties FSC sertificētus koksnes produktus.

Pievienojiet zīmītes kokiem ar to nosaukumiem un interesantiem faktiem.

TRANSPORTS

TRANSPORTS UN VIDES AIZSARDZĪBA

Mūsdienu transporta sistēma izveidojusies laikā, kad degviela bija desmitreiz lētāka un vides aizsardzība cilvēkiem nelikās svarīga – tāpēc tajā ir daudz nelietderīgu divainību. Braucot jebkur ar automašīnu, sev līdzī vedam vismaz pustonnu metāla, kas krietni palielina degvielas patēriņu. Visu dienu pavadot tikai sēžot – skolā, darbā, mājās un arī transportā – mēs radam mazkustīga dzīvesveida draudus savai veselībai. Lai mūsu transports neradītu klimata pārmaiņas un nepiesārņotu gaisu, nepietiks ar jaunām elektromašīnām un citiem izgudrojumiem – mums vajadzētu arī pielāgot savu dzīvesveidu, lai esam gatavi pieņemt labākos, nevis tikai vieglākos risinājumus.

TRANSPORTS UN SKOLA

Skolēni var nokļūt uz skolu dažādos veidos – gan ar vecāku auto, gan skolas vai sabiedrisko transportu, ar velosipēdu vai kājām. Dažiem skolēniem auto ir vienīgā iespējamā izvēle. Tomēr daudzos gadījumos Ekoskolas var veicināt ceļu līdz skolai veikt ar videi draudzīgajiem pārvietošanās veidiem, kas var uzlabot arī garastāvokli un veselību.

IDEJA PASĀKUMAM

Diena bez auto – aicināt visus vecākus, skolotājus un skolēnus vienu dienu censies neizmantojot automašīnas (ja nav iespējams, vismaz braukt kopā vienā automašīnā). Vislabāk – apkopot ar dažādām aktivitātēm, kurās runāt par piemēram, klimata pārmaiņām, iešanu kājām un veselīgu dzīvesveidu, rīkot darbnīcas par velosipēdu tehnisko apkopi, drošu braukšanu.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā Ej.uz/Eko-transport

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

ĒKOSKOLU ILGTERMIŅA MĒRĶI TRANSPORTĀ JOMĀ:

- Izpētīt skolas pārstāvju pārvietošanās paradumus un veicināt videi draudzīgu transporta veidu izmantošanu
- Padziļināt izpratni par transporta ietekmi uz vidi, cilvēku veselību un drošību
- Sadarbībā ar pašvaldību panākt, ka ceļš

uz skolu ir drošs un pielāgots, lai pārvietotos kājām un ar velosipēdu

- Popularizēt riteņbraukšanu un iešanu kājām kā videi un veselībai draudzīgu pārvietošanos apkārtējā sabiedrībā
- Samazināt degvielas patēriņu un izmaksas skolu ekskursijās, dodoties vairāk pārgājienos un velobraucienos, ja iespējams, izmantojot vilcienu un citos sabiedriskā transporta veidus

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika, 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda, 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības, 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Dažādu transporta veidu radītais piesārņojums, tā salīdzinājums. Piesārņojuma ietekme uz veselību, klimata pārmaiņām (1 2 3 4)

Iešana kājām un veselība – kādēļ regulāras fiziskas aktivitātes ir svarīgas fiziskajai un garīgajai veselībai (1 8)

Uzdevumi ar datiem par dažādu transporta veidu radīto CO² piesārņojumu uz 1 pasažieri (1 2)

“Manas ēdienkartes ceļš” – izpētīt dažādu iecienītu augļu, dārzeņu un produktu izcelsmes vietas. Atrast augļus ar mazāko transportēšanas attālumu (1 3 7 8)

Eksperiments – uz transporta līdzekļa izpūtēja uzmaukt baltu zeķi un pabraukt apmēram piecas minūtes. Tad zeķi noņemt un izpētīt tajā netīrumus, kas nokļūst apkārtējā vidē. Skolas apkārtnes piesārņojumu var noteikt, izmantojot ķērpjus. Diskutējiet, kā piesārņojumu varētu mazināt?

Noteikt pārtikas produktu izcelsmes vietu, transportēšanas veidu, meklēt iespējams pārtikas ceļa samazināšanai, izvēloties vietējos pārtikas produktus.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Ieviest ērtas un drošas velonovietnes pietiekamā daudzumā.

Rīkot regulārus īsos velobraucienus skolēniem; vecākajām klasēm – arī naktī.

Pārskatīt un efektīvizēt skolēnu autobusa braukšanas maršrutus.

Rīkot foto, video u.c. konkursus velobraukšanas un kājāmiešanas popularizēšanai.

BIOLOGISKĀ DAUDZVEIDĪBA

BIOLOGISKĀ DAUDZVEIDĪBA UN TĀS IZZUŠANA

Bioloģiskās daudzveidības izzušana ir viena no divām lielajām cilvēku radītajām vides problēmām (otra ir klimata pārmaiņas), kas draud līdz nepazīšanai mainīt mūsu pasauli. Cilvēku vēlme arvien vairāk zemes platību atņemt dabai un izmantot lauksaimniecībai, koksnēs un citu resursu ieguvei, kā arī mūsu radītais piesārņojums un klimata pārmaiņas ir galvenie iemesli, kā dēļ izzūd sugas un ar tām saistītās ainavas un vērtības. Tomēr, sekojot zinātnieku ieteikumiem, mēs varam pārtraukt sugu izmiršanu un nosargāt dabu – visvairāk tieši mūsu pašu labā.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Ierīkojiet skolas pagalmā dabiskās zonas, kurās notiek mazāk lapu vākšanas, pļaušanas un citas apsaimniekošanas.

Samaziniet skolas radīto ietekmi uz trim problēmām – tropu mežu izciršanu, klimata pārmaiņām un ūdens piesārņojumu.

Padariet skolu par "brīvu no palmu eļļas" - attiecas arī uz dzimšanas dienu cienastiem un klases vakariem.

Atrodiet un sadarbibā ar pašvaldību apkarojiet invazīvās sugas skolas apkārtnē – sevišķi latvāņus.

BIOLOGISKĀ DAUDZVEIDĪBA UN SKOLA

Ekoskolām ļoti svarīgi izmantot iespēju radīt jauniešiem interesi par dabas vērtībām, lai radītu personisku vēlmi palīdzēt aizsargāt dabu no neapdomīgas rīcības. Bieži vien skolas apkārtnē var atrast dažādas dzīvotnes un ekosistēmas, kas var kalpot par labu pamatu cilvēku un dabas attiecību izzināšanai ārpus klases. Tomēr arī no dabas tālāk esošās skolas šajā materiālā atradīs idejas, kā stāstīt par bioloģisko daudzveidību un tās aizsardzību gan vietējā, gan globālā mērogā.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

Kas ir bioloģiskā daudzveidība? Kāda ir tās nozīme? (1 3 4 8)

Iepazīstiet galvenos iemeslus, kādēļ sugas izmirst. Ko var mainīt savā dzīvesveidā, lai to neveicinātu? (1 3 4 8)

Daudzveidība izzūd 3 iemeslu dēļ: palmu eļļas un lopkopības dēļ izcērt tropu mežus, rodas piesārņojums un pastiprinās klimata pārmaiņas.

Apkopojiet un popularizējiet ikdienas ieradumus, kas neveicina šīs trīs problēmas!

IDEJA PASĀKUMAM

Sarīkojiet publisku pasākumu, lai popularizētu kādu skolas apkārtnē esošu aizsargājamo dabas teritoriju. Uzaiņiniet kādu dabas pētnieku kā lektoru, sarīkojiet lietoto kreklu un auduma maisiņu apdrukas darbnīcu ar saukļiem un zīmējumiem, kas aicina lepoties ar šo jūsu reģiona vērtību.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/ekoDaudzveidiba

ĒKOSKOLU ILGTERMIŅĀ MĒRKI BIOLOGISKĀS DAUDZVEIDĪBAS JOMĀ:

- Ieinteresēt skolēnus iepazīt un izzināt dabas vērtības dažādos līmeņos
- Iepazīstināt skolēnus ar galvenajiem iemesliem, kādēļ pasaulē izzūd dabas daudzveidība
- Mazināt dzīvesveida ieradumus, kas veicina bioloģiskās daudzveidības izzušanas galvenos iemeslus
- Atrast jaunus veidus, kā izmantot skolas apkārtni dabas vērtību izzināšanā
- Aizsargāt un palielināt bioloģisko daudzveidību skolas apkārtnē, pēc iespējas saglabājot dabiskās dzīvotnes un ieviešot vērtīgus dabas elementus

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla, 9 – mājturība

Kas ir skolai tuvākā aizsargājamā dabas teritorija? Kādas vērtības tajā sastopamas? (1 3 4 8)

Analizējiet dabisko teritoriju izzušanu līdz ar cilvēku skaita pieaugumu desmit tūkstoš gadu laikā (1 5)

Apskatiet video ar dabisko un cilvēka izmantoto teritoriju izmaiņām pasaulē pēdējo 10 000 gadu laikā (ej.uz/EkoVesturi). Kāda to saikne ar vēstures notikumiem? Kā mums rīkoties nākotnē?

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

VIDE UN VESELĪGS DZĪVESVEIDS

VESELĪGS DZĪVESVEIDS UN VIDES AIZSARDZĪBA

Kāda ir saikne starp veselību un vides aizsardzību? Izrādās abos gadījumos problēmu cēloņi bieži ir vieni un tie paši – rūpnieciski ražota pārtika un intereses trūkums par aktīvu laika pavadīšanu ārēlpās, mazkustīgs dzīvesveids, kas atkarīgs no personīgajām mašīnām. Laikā, kad patēriecības kultūra vilina jauniešus izvēlēties videi un veselībai kaitīgus ieradumus, vides izglītības mērķis ir piedāvāt alternatīvas – aizraujošas bezmaksas, veselīgas un radošas aktivitātes, ar kurām iepazīt dabu un ilgtspējīgu dzīvesveidu.

Labklājība nozīmē, ka jūtamies labi, esam veselī un interesanti pavadām savu ikdienu, nevis pērkam daudz dažādu lietu un produktu (kas mūsdienās bieži var pasliktināt mūsu veselību). Ekoskolai jādod iespēja apgūt nepieciešamās prasmes, lai dzīvotu labklājīgi nepiesārņojot un neapdraudot vidi, kas šo labklājību nodrošina.

EKOSKOLU ILGTERMIŅA MĒRĶI VESELĪGĀ DZĪVESVEIDA JOMĀ:

- Veidot izpratni par dzīvesveida un patēriņa ietekmi uz vidi un veselību
- Veicināt neveselīgo ieradumu aizvietošanu ar veselīgām alternatīvām, izmantojot radošumu un aktivitātes dabā
- Panākt, ka skolas un apkārtnes vide ir pēc iespējas tīrāka un mazāk piesārņota ar veselībai kaitīgām vielām (auto izplūdes gāzes, pesticīdi u.c.)
- Veicināt skolēnu izpratni par sintētiskajām ķīmiskajām vielām produktos un to iepakojumos (kosmētikā, higiēnas produktos, sadzīves ķīmijā un plastmasas izstrādājumos)

Ekoskolu uzdevums ir gada laikā tuvoties šo mērķu sasniegšanai izvēlētajā tēmā. Jāturpina arī citās tēmās iesāktais.

PAR KO RUNĀT MĀCĪBĀS? DAŽI PIEMĒRI:

Kādas ir veselīgākās izvēles dažādās dzīves jomās – pārtikā, transportā, atpūtā, miega režīmā, mācībās? Kā šīs izvēles saistās ar vides aizsardzību? (1 3 6 9)

Veselībai un videi kaitīgās vielas mūsu ikdienā. Kā no tām izvairīties? (1 3 4 6)

Skolēniem grupās sagatavot plakātus par vienu sadzīves produktu, kas parasti satur veselībai vai videi kaitīgas vielas. Jāpiedāvā risinājums, kā šo produktu aizstāt ar labāku alternatīvu. Plakātus izstāda pie sienas, prezentē tos. Noslēgumā visi balso par nodēriģāko prezentāciju.

Katru gadu Ekoskolas izvēlas vienu no 10 tēmām kā Gada tēmu. Šai tēmai jāpievērš vairāk uzmanības mācību saturā, jāriko izglītojoši un praktiski pasākumi skolēniem un vecākiem par tās saikni ar vides aizsardzību.

Darbu ar Gada tēmu plāno Ekopadome, izmantojot 7 soļu principu. Ja vēlies iesaistīties, dodies pie skolas Ekopadomes!

- 1 – dabaszinības, 2 – matemātika,
- 3 – svešvalodas, 4 – latviešu valoda,
- 5 – vēsture, 6 – sociālās zinības,
- 7 – informātika, 8 – māksla,
- 9 – mājturība

Mazkustīgums – drauds veselībai un ilgtspējīgam dzīvesveidam (1 3 4 6 8)

Rūpnieciskā pārtika – drauds veselībai un ilgtspējīgam dzīvesveidam (1 3 4 6 8 9)

Jo mazāk gatavojam un vairāk paļaujamies uz gataviem produktiem, jo vairāk palmu eļļas plantāciju tiek ierīkots mežu izcirtumos, lielāki riski veselībai rodas. Izskaidrojiet šo saikni, veidojiet materiālus, kas popularizē veselīgās izvēles.

KO DARĪT PRAKTISKI? DAŽI PIEMĒRI:

Izmantojiet dabas iepazīšanu kā motivāciju fiziskām aktivitātēm – uzdodiet uzdevumus, kas ietver došanos dabā, ejiet vairāk pārgājienos u.c.

Nodrošiniet, ka skolā un tās apkārtnē samazinās piesārņojums – ar stādījumiem nodaliet skolu no transporta plūsmām, lietojiet videi draudzīgu ķīmiju.

Visiem skolēniem apgūt ēst gatavošanu. Atrodiet receptes, kas aizstāj konkrētus neveselīgus produktus (čipsus, saldumus, saldus dzērienus).

Nodrošiniet, ka dāvanas, dzimšanas dienu un klases vakaru cienasti atbilst vides un veselības principiem.

ĪDEJA PASĀKUMAM

Sarīkojiet pasākumu, kas iepazīstina arī vecākus ar veselīga dzīvesveida principiem – dārzenu nepieciešamību uzturā, palmu eļļu un cukuru saturošu produktu neveselīgumu un nepieciešamību ikdienā noteiktu laiku pavadīt fiziskās aktivitātēs

(piemēram, braucot ar velosipēdu). Ja grūti sapulcināt visus kopā – izveidojiet videi un veselībai draudzīgu ieradumu grāmatu, kas apkopo katru gadu ģimeņu iesūtītās bildes un aprakstus un pēc tam pieejama visiem vecākiem.

Vairāk informācijas, kā strādāt ar šo tēmu pieejams mājaslapā ej.uz/EkoDzivesveids

KĀ PIETEIKTIES EKOSKOLU PROGRAMMĀ?

Lai pieteiktos Ekoskolu programmā, skolai jāaizpilda reģistrācijas forma, kas pieejama Vides izglītības fonda mājaslapā www.videsfonds.lv un jāatsūta elektroniski uz Ekoskolas@videsfonds.lv.

VĀRDS, UZVĀRDS

AMATS

SKOLA

ADRESE

PASTA INDEKSS

TĀLRUNIS

MOBILAIS TĀLRUNIS

FAKSS

E-PASTS

MĀJAS LAPAS ADRESE

VIETĒJĀS PAŠVALDĪBAS
NOSAUKUMS

SKOLOTĀJU SKAITS

SKOLĒNU SKAITS

DATUMS

Ekoskola – NĀKOTNES SKOLA!

**METODISKAIS
MATERIĀLS**
Ekoskolu skolotājiem